

รถสามล้อ

รถสามล้อ เป็นของเล่นเด็กใช้นั่งหรือให้ผู้อื่นเข็น มักจะเล่นกันตามลานหน้าบ้าน และถนนหนทาง รถสามล้อที่ผู้ใหญ่ทำให้เด็กเล่นคงสร้างตามความคิดของตน อาจไม่ได้เลียนแบบจากรถสามล้อในปัจจุบัน เพราะรูปร่างวิธีการแตกต่างกัน เพียงแต่มีวงล้อไม้ ๓ ล้อ จึงเรียกว่ารถสามล้อ

การทำรถสามล้อได้พัฒนารูปแบบจากการสร้างล้อลาก ซึ่งใช้ลูกล้อไม้ ๒ ล้อ ทำโครงสร้างด้วยไม้ไผ่หรือไม้เนื้อแข็ง ผู้ลากจูงจะจับไม้ที่ทำเป็นคานยึด ดึงให้ล้อหมุนเคลื่อนที่ ผู้นั่งรถจะจับคานไม้นั่งบนหมอนไม้ รถจะเลี้ยวไปตามทิศทางใด ๆ ขึ้นอยู่กับผู้จูงลากล้อเป็นสำคัญ

รถชนิดล้อลากไม่ค่อยสะดวกในการเล่นของเด็ก จึงได้คิดวิธีการทำรถสามล้อขึ้นโดยสามารถบังคับทิศทางให้รถเลี้ยวไปตามต้องการได้ ทั้งนี้รถสามล้อจะมีส่วนประกอบดังนี้

ลูกล้อ จะมี ๓ ล้อ ใช้เม็ดหรือขวานพันไม้ให้เป็นวงกลม เจาะรูตรงกลางเพื่อใส่แกนให้ล้อหมุนได้

โครงไม้ ผู้ทำรถสามล้อจะทำโครงไม้ให้มีรูปร่างเหมือนรถจักรยาน ทำที่นั่ง และทำมือจับสามารถบังคับให้ล้อหน้าของรถเลี้ยวหมุนได้

วิธีเล่น รถสามล้อไม่สามารถใช้แรงขาถีบรถจักรยานให้ลูกล้อนเคลื่อนที่ได้ แต่จะให้เพื่อน ๆ หรือผู้ใหญ่เข็นรถด้านหลัง ซึ่งผู้เข็นจะใช้ลำไม้ไผ่เข็นด้านหลังรถ เด็กจะบังคับทิศทางให้เลี้ยวไปมาได้สะดวก บางทีเด็กจะจับคู่แข่งขันประลองความเร็วของรถ แต่ละกลุ่มจะมีผู้ขับรถ (ผู้นั่ง) และผู้เข็นรถโดยหาไม้เป็นง่ามหรือลำไม้ไผ่เข็นด้านหลังรถ รถสามล้อจะวิ่งไปตามแรงผลักดันของผู้เข็นรถ กลุ่มใดถึงเส้นชัยก่อนจะเป็นฝ่ายชนะการแข่งขัน

รถสามล้อจะมีการประดิษฐ์ประดอยเป็นรูปสัตว์ รูปสิ่งของ ให้ดูสวยงามยิ่งขึ้น ในปัจจุบันการทำรถสามล้อที่ใช้ไม้ทำเป็นโครงสร้าง ไม่มีการทำอีกแล้วเป็นเพราะการใช้รถสามล้อชนิดพลาสติกหรือโลหะ ซึ่งผลิตมาจากโรงงานอุตสาหกรรมมีความสวยงามและสะดวกแก่การใช้สอย รถสามล้อไม้จึงสูญหายไปจากพื้นบ้าน

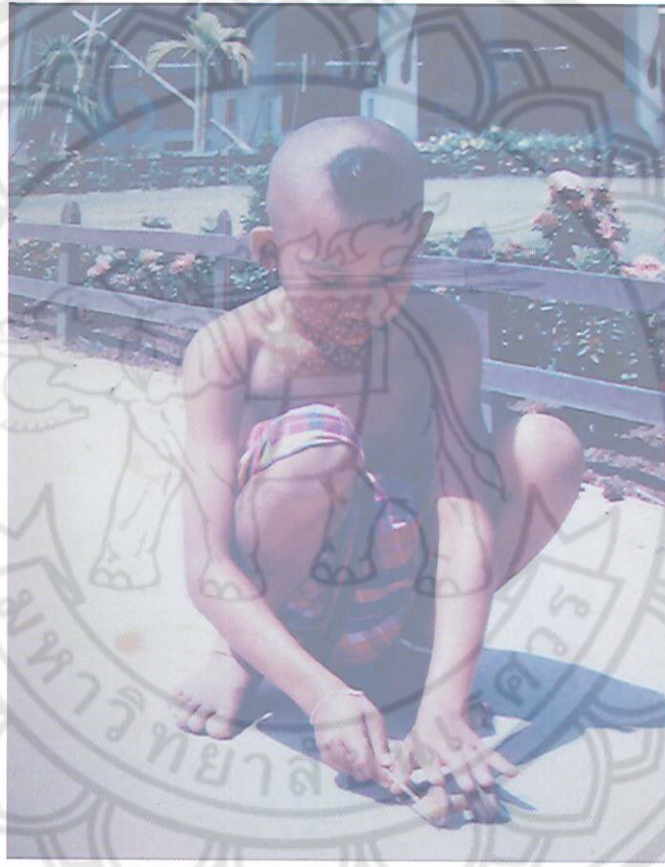
รถหลอดด้าย

รถหลอดด้าย เป็นของเล่นเด็กที่ใช้ไม้หรือชนไก่หมุ่นยาววง ซึ่งสอดไว้ในรูหลอดด้ายจนเป็นเกลียว เข็มึงรอบหลอดด้ายเมื่อปล่อยเกลียวที่หมุ่นนั้นจะทำให้หลอดด้ายวิ่งเหมือนรถวิ่ง จึงเรียกว่า รถหลอดด้าย การใช้ด้ายสำหรับเย็บปักถักร้อยของผู้หญิง ถือว่าเป็นงานสำคัญของความเป็นแม่บ้าน แม่เรือน พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย จะสอนให้ผู้หญิงรู้จักการทำงานบ้าน ไม่ว่าจะทำสำหรับกับข้าว การปฏิบัติสามีการเลี้ยงดูแลลูก การประกอบอาชีพ ตลอดจนการเย็บปักถักร้อยในเวลาว่าง ฉะนั้นเด็กหญิงวัยรุ่นและวัยรุ่นสาวจะมีความชำนาญในการเย็บเสื้อผ้า ถักทอสิ่งของใช้ในครัวเรือน ด้ายที่ใช้กันมากจะเป็นด้ายหลอด ซึ่งมีเส้นเล็ก ๆ สีขาวพันกับหลอดด้ายไม้ไว้ หลอดด้ายไม้จะเป็นวงล้อติดกันสองวงล้อ เมื่อใช้ด้ายหมดแล้วหลอดด้ายเปล่า ๆ จะทิ้งขว้างโดยทั่วไป เช่น วันเทศน์มหาชาติ วันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันเทโว และงานมหรสพประจำเทศกาลของวัด เป็นต้น หนุ่ม ๆ สาว ๆ จะมาช่วยกันร้อยพวงมาลัยตกแต่งธรรมาสน์ให้สวยงาม บางแห่งจะร้อยพวงอุบะแขวนไว้ตามเพดานศาลาประดิษฐ์ประดอยเป็นสิ่งของรูปร่างสัตว์ต่าง ๆ การใช้ด้ายจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งและใช้กันโดยทั่วไป หลอดด้ายที่ทิ้งแล้วเด็กจะนำไปประดิษฐ์เป็นของเล่นได้หลายชนิด เช่น ล้อหลอดด้าย ล้อลาก และรถหลอดด้าย เป็นต้น หลอดด้ายจะเป็นไม้สีดำและสีขาว ซึ่งปัจจุบันใช้หลอดด้ายทำด้วยพลาสติก

วิธีทำ รถหลอดด้ายจะทำได้ง่าย เพียงแต่มีหลอดด้าย ยางวงหนึ่งเส้น และไม้หรือชนไก่ ใช้ยางวงสอดเข้าไปในรูหลอดด้าย นำเศษไม้หักสั้น ๆ คาขวางไว้กับรูหลอดด้ายด้านตรงกันข้าม อาจใช้ไม้ไผ่เหลาบาง ๆ ส่วนใหญ่นิยมชนไก่สอดกับยางวง แล้วหมุ่นชนไก่ไปตามทิศทางเดียวกัน จนกระทั่งยางวงเป็นเกลียวเข็มึงตึงแน่น

วิธีเล่น จะปล่อยรถหลอดด้ายวิ่งไปตามพื้นไม้หรือพื้นปูนที่ราบเรียบ เกลียวางวงจะหมุนคลาย เกลียวทำให้หลอดด้ายวิ่งไปข้างหน้าจนหมดเกลียวที่หมุนไว้ เด็ก ๆ มักจะทำรถหลอดด้ายแข่งขันกัน โดยพิจารณาความเร็วและการวิ่งของรถหลอดด้ายว่า ของใครจะวิ่งได้ไกลกว่า

ในยุคปัจจุบันนี้ แทบจะไม่มีเด็กเล่นรถหลอดด้ายอีกแล้ว รวมทั้งหลอดด้ายก็หายาก การผลิตหลอดด้ายจะเปลี่ยนมาใช้กระดาษแข็งเป็นแกนเก็บเส้นด้ายแทนหลอดด้ายเดิม ฉะนั้นการเล่นรถหลอดด้าย นับวันแต่จะสูญหายไปมากที่สุด

รังกัดักแตน

รังกัดักแตน เป็นของเล่นพื้นบ้าน นิยมเล่นในหมู่เด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย อายุของผู้เล่นตั้งแต่ ๓ - ๑๐ ขวบ เล่นได้ตั้งแต่คนเดียวจนถึงหลายคน จะแข่งขันหรือไม่ก็ได้

วิธีทำ ผู้เล่นจะหาลำต้นของต้นแห้วหมูมาหลาย ๆ ต้น เด็ดส่วนปลายยอดออก ผู้เล่นหงายมือข้างที่ไม่ถนัดขึ้นวางลำต้นของต้นแห้วหมู ๑ อัน บนมือกะให้อยู่ตรงก้นนิ้วพอดี ใช้ต้นแห้วหมูวางคร่อมตรงหว่างนิ้วก้อย นิ้วนางและนิ้วกลาง อย่างละต้น นำต้นแห้วหมูอีก ๑ อัน มาวางบนฝ่ามือ กะให้ห่างจากอันเดิมมาทางปลายมือพอประมาณ ดึงปลายต้นแห้วหมูอันเดิมคร่อมอันใหม่ ให้ปลายมาอยู่ด้านล่าง ใช้นิ้วคีบให้แน่นกันหลุด ทำลักษณะเช่นเดียวกันนี้จนขนาดของรังกัดักแตนมีขนาดพอสมควร เมื่อเสร็จแล้วจะใช้ต้นแห้วหมูมัดรวบปลายที่อยู่ด้านล่างทั้งหมด ค่อย ๆ ดึงออกจากนิ้วมือ

วิธีเล่น มีทั้งการเล่นคนเดียว เล่นหลายคนแล้วช่วยกันทำ และเล่นหลายคนแต่แข่งขันกัน การแข่งขันถ้าใครทำได้สวยที่สุดเป็นผู้ชนะ การเล่นรังกัดักแตนจะใช้น้ำลายแตะตัวรังเพื่อดักักแตนให้ติดรัง

การเล่นชนิดนี้ นอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังฝึกความละเอียดในการทำงาน และการประสานงานของนิ้วมือ

เรือ

เรือ เป็นของเล่นเด็ก สามารถลอยเล่นไปในน้ำโดยใช้ยางวง ยางในรถจักรยาน หรือ ยางในรถยนต์ติดกับใบพัดเรือหมุนเป็นเกลียว เวลาปล่อยเรือลงน้ำใบพัดจะหมุนพุน้ำทำให้เรือวิ่งได้

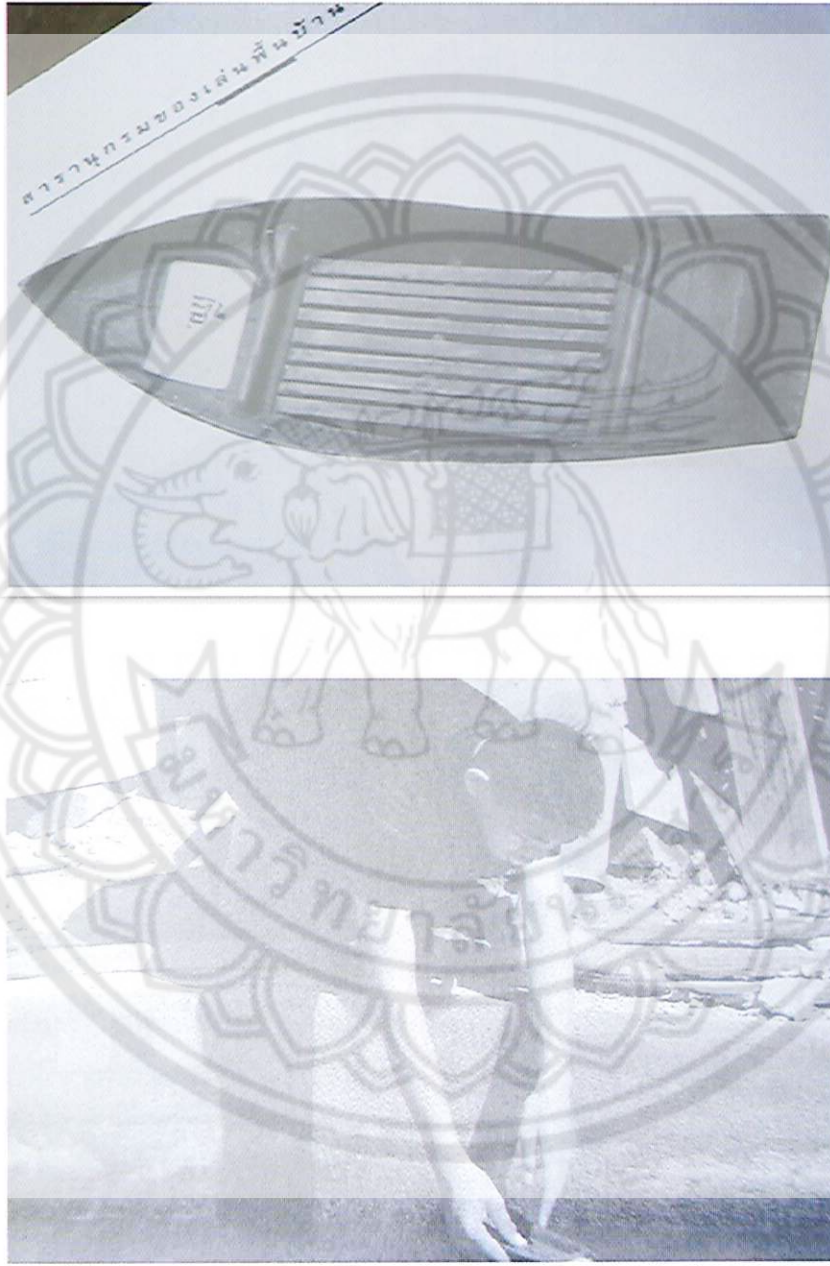
เรือที่เด็กชอบเล่นโดยใช้ใบพัดหมุนมี ๒ ประเภท คือ เรือไม้ไผ่ และเรือเร็ว

เรือไม้ไผ่ ไม้ไผ่จะเป็นไม้ที่มีน้ำหนักเบา หาง่ายตามท้องทุ่งนา เด็กสามารถนำไม้ไผ่มาทำของเล่นได้หลายอย่าง เช่น ดูกตา มิดตาบ ปืน เป็นต้น ส่วนผู้ใหญ่นอกจากจะนำดอกไผ่ไปทำอาหารแล้วยังใช้ไม้ไผ่ทำเป็นท่อนเบ็ดตกปลา ท่อนตาข่าย และท่อนโพงพาง

วิธีทำเรือไม้ไผ่ เด็ก ๆ จะทำได้ด้วยตนเอง เพราะทำได้ง่าย เพียงแต่หักกิ่งไม้ไผ่ที่แห้ง ขนาดนิ้วมือยาวประมาณ ๑๐ - ๑๕ เซนติเมตร มาสองกิ่ง ให้ปลายกิ่งไม้ไผ่ด้านใดด้านหนึ่งชิดกันในลักษณะสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ส่วนที่เป็นมุมชิดกันนั้นจะใช้ไม้ไผ่แหลม ๆ แทะไม้ไผ่ให้ทะลุติดกันส่วนดังกล่าวนี้จะเป็นหัวเรือ ในส่วนหางเรือก็จะใช้ไม้ไผ่แหลมเสียบกิ่งไผ่ให้ติดกันด้วย ใช้มีดเหลาไม้ไผ่ให้บางขนาดความยาวประมาณ ๓ - ๕ เซนติเมตร ทำเป็นใบพัดหมุน เวลาเด็กจะเล่นจะใช้ยางวงหรือยางในรถผ่าเป็นเส้นยาว เส้นเล็กมัดปลายส่วนหางเรื่อนำใบพัดมาผูกมัดติดกับสายยางเวลาเล่นเรือ ไม้ไผ่จะหมุนใบพัด จนเส้นยางเซ็งเกลียว เด็กจะวางเรือลงไปในน้ำ ปล่อยใบพัดเกลียวอยู่ที่หมุนจะหมุนคืนตัวอย่างเร็ว ซึ่งทำให้ใบพัดหมุนไปด้วย เด็ก ๆ จะปล่อยเชือกเรือไม้ไผ่แข่งขันในกลุ่มเพื่อน ๆ โดยพิจารณาว่าเรือ ของใครเล่นได้ไกลกว่ากัน

เรือเร็ว จะใช้ไม้สักแกะเป็นรูปเรือจริง ๆ การทำเรือประเภทนี้ผู้ใหญ่มักจะทำให้เด็กมากกว่าที่เด็ก

จะทำขึ้นเอง เพราะต้องใช้ความประณีตในการแกะหรือขุดเรือ ซึ่งจะใช้ลิวแกะเรือให้ท้องเรือลึกลงไป ส่วนใต้ท้องเรือที่วางกับพื้นน้ำจะต้องเรียบเพื่อไม่ให้เรือโคลงเคลงได้ง่าย ใต้ท้องเรือจะตีตะปูหักตัวตะปูให้งอเพื่อใช้มัดยางยึดกับใบพัดเรือ ใบพัดเรือจะใช้ลิวแกะสลักเป็นรูปใบพัดเล็ก ๆ ใช้ลวดเป็นแกนมัดติดกับยางยึด เมื่อเด็กจะเล่นเรือเร็ว จะหมุนใบพัดไปเรื่อย ๆ จนเกลียวยางยึดเซมึงเกลียว วางเรือลงไปในน้ำ ใบพัดจะหมุนไปชั่วขณะหนึ่ง ซึ่งทำให้เรือแล่นหรือวิ่งไปข้างหน้า การที่เด็กเรียกเรือเร็ว เพราะรูปร่างของเรือคล้ายเรือเร็ว บางพื้นที่เรียก เรือบ๊อ

เรือกาบมะพร้าว

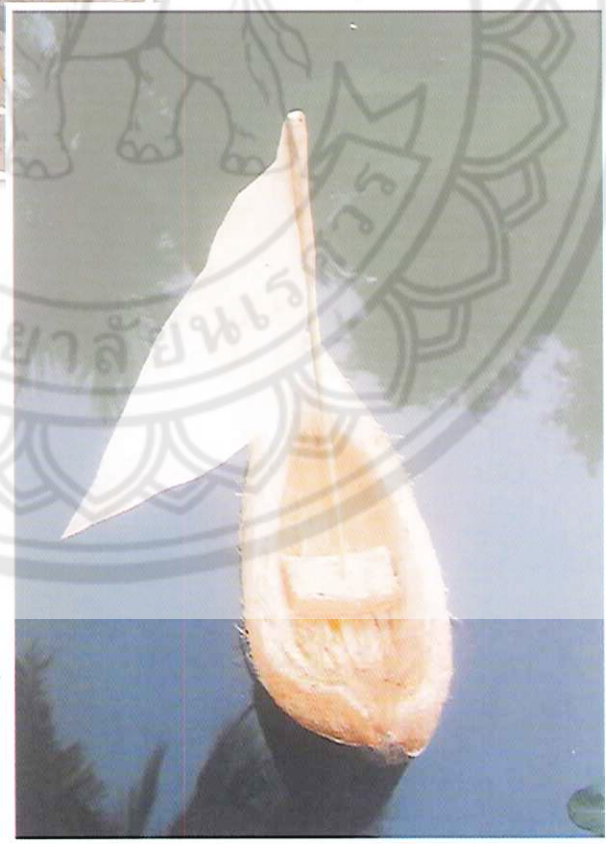
เรือกาบมะพร้าว เป็นของเด็กเล่นพื้นบ้านใช้กาบมะพร้าวทำเป็นลำเรือ ตัดใบเหมือนเรือใบและทำหางเสือ เพื่อให้แล่นลอยไปตามทิศทางของลมพัด

เด็ก ๆ จะทำเรือกาบมะพร้าวในช่วงฤดูฝน หรือช่วงระยะทำนา ซึ่งน้ำในแม่น้ำลำคลองไหลป่าสมัยก่อนการทำนาจะอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก และจะทำนาปีเท่านั้น พอช่วงฤดูฝน น้ำขังตามผืนนา ชาวบ้านจะจัดเตรียมเสบียงอาหารไปนอนอยู่ที่บริเวณทำนาของตน โดยปลูกหางนา (ที่ปักชั่วคราว) ทำเทือกนา (เตรียมดิน) จนปลูกข้าวเสร็จ จึงจะขนสัมภาระกลับบ้านพักอาศัย เครื่องอุปโภคและบริโภคจะหาบเรือบรรทุกเกี่ยวกันไปพร้อม ๆ กัน ตามหมู่บ้านจะเจียบเหงาเหลือแต่คนแก่เฒ่าที่คอยเฝ้าบ้าน อาหารการกินในช่วงฤดูการทำนาจะอุดมสมบูรณ์ที่สุด แทบจะไม่ต้องซื้ออาหารตามท้องตลาดเลย พวกกบ ปู ปลา ผักบุ้งมะพร้าว ผู้ปรุงอาหารจะคั้นกะทิขึ้นทำให้แกงมีรสอร่อย ฉะนั้น การใช้มะพร้าวเพื่อปรุงอาหารคาวหวานจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ชาวบ้านจะปลูกมะพร้าวกันทุกครัวเรือน กาบมะพร้าว จะใช้ก่อกองไฟตามใต้ถุนห้างร้านเพื่อไล่นุง เหลือบ รัน เป็นต้น เด็ก ๆ จะใช้มะพร้าวไปทำเรือกาบมะพร้าว เช่น ใเรือ เรือมอญ ผักกะเฉด ผักโสน หาได้ง่ายตามธรรมชาติ ถ้าจะแกงสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ กะทิ

เรือมอญกาบมะพร้าว ใช้กาบมะพร้าวขนาดใหญ่ ผู้ใหญ่มักจะปอกเปลือกมะพร้าวให้เด็กโดยการใช้ปลายมีดคม ๆ เตะเปลือก บางที่อาจได้เปลือกมะพร้าวกว้างเกือบครึ่งลูก หากเปลือกมะพร้าวโค้งมากเรือจะไม่ล้มและไม่คว่ำง่าย

การทำเรือมอญกาบมะพร้าว เด็กคงได้เห็นเรือมอญลำขนาดใหญ่ มีลักษณะท้องเรือลึกบรรทุก

สิ่งของมาขายคราวละมาก ๆ จึงได้ทำเรือมอญกามมะพร้าวขึ้น ทำทางเสื่อลอยไปตามกระแสน้ำที่ไหล
บางที่จะทำเรือหลาย ๆ ลำพ่วงกันเป็นทิวแถว ซึ่งในปัจจุบันไม่ค่อยมีการทำเรือใบกามมะพร้าว และ
การทำเรือมอญกามมะพร้าวอีกแล้ว

ศักราชกรรม ของเล่นพื้นบ้านไทยในอดีต

เรือบก

เรือบก เป็นของเล่นพื้นบ้านที่เด็ก ๆ แถบอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก นิยมเล่นกันมาก โดยอาจเลียนแบบมาจากการแข่งขันเรือบกของผู้ใหญ่ และมักเล่นในหมู่เด็กชายมากกว่าเด็กหญิง เพราะต้องใช้กำลังในการวิ่งพอสสมควร

เรือบกจะทำด้วยไม้ไผ่หรือทางมะพร้าวยาวประมาณ ๕ - ๑๐ เมตร ใช้มัดเหลาให้บาง ดึงไม้ให้โค้งโค้งคล้ายเรือ เมื่อได้ไม้ก่อนตามที่ต้องการแล้ว เด็ก ๆ จะวานเพื่อน ๆ ช่วยจับปลายไม้โน้มให้โค้งตามความต้องการ แล้วใช้เชือกหรือปอที่เตรียมไว้ผูกปลายไม้ดึงให้ตึง มัดกับปลายไม้อีกด้านหนึ่ง นำดอกไม้หรือผ้าสีมาผูกส่วนที่เป็นหัวเรื่อนั้น

การเล่นเรือบกจะเล่นวิ่งแข่งกันคราวละหลาย ๆ คน เวลาเล่นเด็ก ๆ จะเข้าแถวเรียงกัน แล้วแต่จะกำหนดว่าจะทำการแข่งขันกันคราวละกี่คน ก็ลำ มีกรรมการคอยทำหน้าที่ตัดสิน และให้สัญญาณตอนเริ่มต้นวิ่งแข่ง เด็ก ๆ จะจับปลายไม้ไว้ให้แน่น ให้ส่วนโค้งที่เป็นลำเรือหรือหัวเรืออยู่กับพื้นดิน ปกติแล้วเด็ก ๆ จะเล่นเรือบกในช่วงฤดูฝน เลือกเล่นบริเวณพื้นดินเป็นโคลน วิ่งหกหล่มไม่เจ็บ เลื่อนไกลสนุกสนาน ทั้งผู้เล่นและผู้ชม ถ้าจะเล่นฤดูร้อน พื้นดินที่เล่นจะต้องราบเรียบ เมื่อการเล่นพร้อมแล้วผู้ให้สัญญาณจะให้สัญญาณออกจากจุดเริ่มต้น เรือลำใดวิ่งถึงเส้นชัยก่อนก็จะเป็นผู้ชนะแข่งขันที่วันนั้น ในระหว่างที่เรือวิ่งแข่งขัน หากเรือของใครเชือกขาด หรือผู้วิ่งเรือหกหล่ม จะถือว่าเรือลำนั้นแพ้ทันที รวมทั้งผู้ที่แก่งเรือคนอื่น ๆ จะถูกปรับให้แพ้ด้วยเช่นกัน

เรือบกของเด็ก ๆ ได้นำวิธีการมาจากประเพณีแข่งเรือบกของผู้ใหญ่ ซึ่งจัดเป็นงานประเพณี

ขึ้นทุก ๆ ปี ที่วัดเนินกุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก การแข่งขันเรือบก ได้พัฒนารูปแบบมาจากประเพณีการแข่งขันเรือยาว ชาวบ้านแถบวัดเนินกุ่ม ให้ข้อมูลสรุปได้ว่าในเดือน ๑๑ ของทุก ๆ ปี ทางวัดจะมีประเพณีทอดกฐิน โดยจะมีงานมหรสพต่าง ๆ มากมาย เช่น ลิเก มวย รำวง การละเล่นพื้นบ้าน รวมทั้งมีการแข่งขันพายเรือยาวด้วย สำหรับการแข่งขันเรือยาวนั้นชาวบ้าน สนใจมากที่สุด แต่ละหมู่บ้านจะส่งเรือยาวมาประลองฝีพายแข่งขันความเร็วกัน ในระยะหลังแม่น้ำ เกิดต้นเขิน ประกอบกับชาวบ้านที่ปลูกที่อยู่อาศัยยื่นล้ำไปในแม่น้ำ และสร้างเรือนแพกันมาก การแข่งขันเรือจึงไม่ค่อยสะดวก คณะกรรมการวัดจึงประชุมตกลงให้มีการแข่งขันเรือบกแทนอุปกรณ์แข่งขันจะใช้ลำไม้ไผ่ยาว ๆ ประมาณ ๘ - ๑๐ เมตร ใช้คนวิ่ง ๙ คน เปรียบเสมือนเป็นผู้พายเรือทุกคนจะค่อมไม้ไผ่อยู่ในระหว่างขา วิ่ง ๒ เที้ยว คัดเลือกลำที่ได้ที่ ๑ มาแข่งขันกันหาผู้ชนะเลิศต่อไป ระยะทางที่วิ่งประมาณ ๑๐๐ เมตร ใช้ธงเขียวหรือเสียงปี่เป็นสัญญาณปล่อยเรือ

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การแข่งขันเรือบกของเด็ก ๆ จึงได้นำวิธีการของผู้ใหญ่มาแข่งขันวิ่งเรือกันบ้าง นับว่าเป็นการออกกำลังกายที่ดีอย่างหนึ่ง และประหยัดจากการซื้อของเล่นอีกด้วย

เรือบิน

เรือบิน เป็นของเล่นเด็กในสมัยก่อน นิยมเล่นในกลุ่มเด็กชายมากกว่าเด็กหญิง ชาวชนบทมักเรียกเรือบินมากกว่าที่จะเรียก "เครื่องบิน"

เรือบิน ที่เด็กเล่นกันจะมีเรือบินสำหรับพุ่งร้อนในอากาศ เรือบินชนิดแขวนและเรือบินสำหรับลากดึง

เรือบินชนิดร้อนเด็กจะใช้ก้านดอกอ้อย ซึ่งชาวบ้านปลุกกันทั่วไปมาตัดเป็นลำเรือบิน ยาวประมาณ ๒๐ ถึง ๒๕ เซนติเมตร ปีกเรือมี ๒ ปีก คือปีกด้านหน้าและปีกด้านหลัง ปีกด้านหน้าจะยาวกว่าด้านหลัง มักจะใช้ใบตาลแก่เสียบตรงรอยที่ใช้มีดกรีดไว้ ส่วนด้านปีกหลังจะทำหางเสือไว้ด้วย เวลาเล่นจะปรับปีกหน้าและหลังให้งอเล็กน้อย จับส่วนลำเรือบินด้านหลังพุ่งไปในอากาศ ให้เรือบินเหินร่อน หากด้านหัวเบาจะใช้ไม้เสียบลำดอกอ้อยส่วนหัว

เรือบินชนิดแขวน เรือบินชนิดแขวนถ้าเด็ก ๆ ทำจะใช้ไม้ไผ่ทำเป็นรูปเรือบิน มีใบพัดหมุนได้มัดแขวนไว้ตามเพดาน หรือใต้ถุนบ้าน เวลาลมพัดใบพัดเรือบินจะหมุน เรือบินไม้ผู้ใหญ่จะทำให้เด็ก โดยทำจากไม้เนื้อแข็งใบพัดจะใช้สังกะสีแขวนไว้ให้เด็กนั่งนอน ดูเล่น เรือบินแขวนอีกประเภทหนึ่งจะแขวนไว้ตามศาลาวัด ผู้ชายวัยหนุ่มสาวจะประดิษฐ์ประดอยทำในโอกาสวันเทศกาลเทศน์มหาชาติ หรือวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นต้น จุดประสงค์ในการทำก็เพื่อตกแต่งศาลาให้สวยงาม และให้เด็ก ๆ ที่มาทำบุญได้นั่งชมเวลาดักบาตรทำบุญที่วัด การทำเรือบินชนิดแขวนกับศาลาวัดจะทำเป็นโครงไม้ไผ่มีขนาดใหญ่ ลำเรือบินยาวประมาณ ๑ ถึง ๒ เมตร ใช้กระดาษสีหรือกระดาษแก้วกรุลำเรือบิน

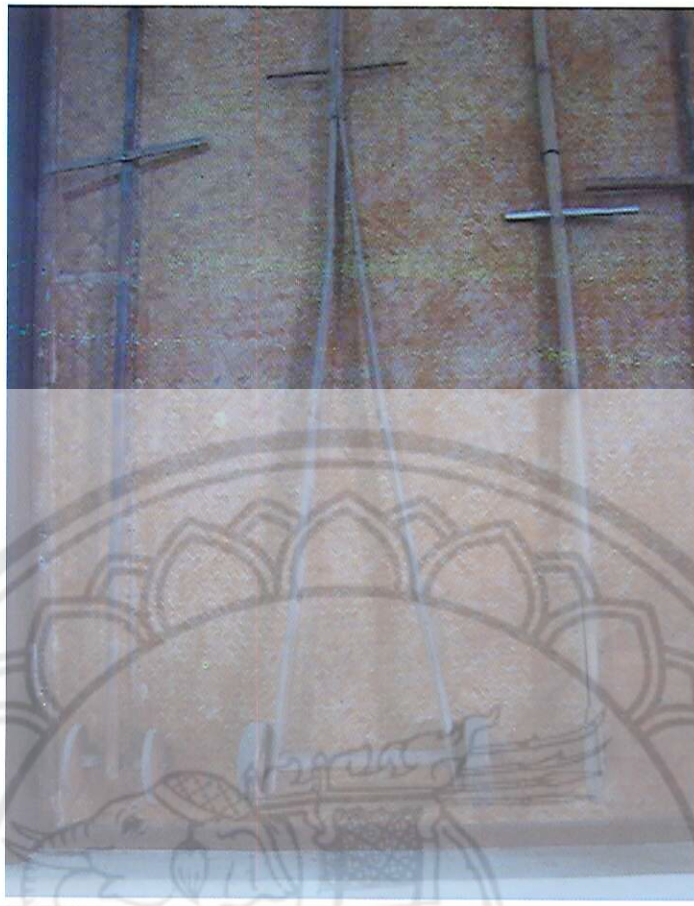
และปึก ผู้ทำเรือบินจะเป็นผู้ชายส่วนผู้หญิงก็จะถักร้อยพวงมาลัยแขวนเป็นอุบะตามเพดานศาลาวัดเช่นกัน

เรือบินชนิดลากดึง เรือบินแบบลากดึงจะทำด้วยลูกนุ่นอ่อนที่มีเปลือกสีเขียว เลือกลูกนุ่นที่มีผิวเรียบ ลูกเรียวยาว ใช้ใบตาลแห้งมาตัดเป็นใบพัด ปีกและหางใช้มีดกรีดลูกนุ่น ส่วนที่จะสอดใบตาลที่เป็นปีกและเป็นหางทำใบพัดเล็ก ๆ ให้หมุนได้เสียเปรียบไว้ที่ส่วนหัวลูกนุ่น ใช้ไม้สั้นทำเป็นล้อ ๔ ล้อ เวลาเล่นจะใช้เชือกลากดึงไปตามถนนหนทาง ใบพัดเรือบินจะหมุนเมื่อปะทะลมแรง ๆ

การเล่นเรือบิน หรือเครื่องบินชนิดร่อน แขนงและลากดึงไม่ค่อยมีเล่นกันในสมัยนี้ แต่จะซื้อเครื่องบินประเภทพลาสติก เครื่องบินประเภทใช้มอเตอร์หรือเครื่องบินประเภทบังคับร่อนได้มาเล่นกัน ซึ่งจะมีราคาแพงมาก

๑๑

ล้อ เป็นของเล่นเด็กใช้วิ่งเล่น เรียกชื่อแตกต่างกันตามประเภทของวัสดุและรูปร่างลักษณะที่ทำ เช่น ล้อไม้ ล้อกะลา เป็นต้น

ล้อไม้จะใช้ปลายไม้พาดบ่าของผู้เล่นวิ่งไล่ไปข้างหน้า แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ๒ ประเภท คือ

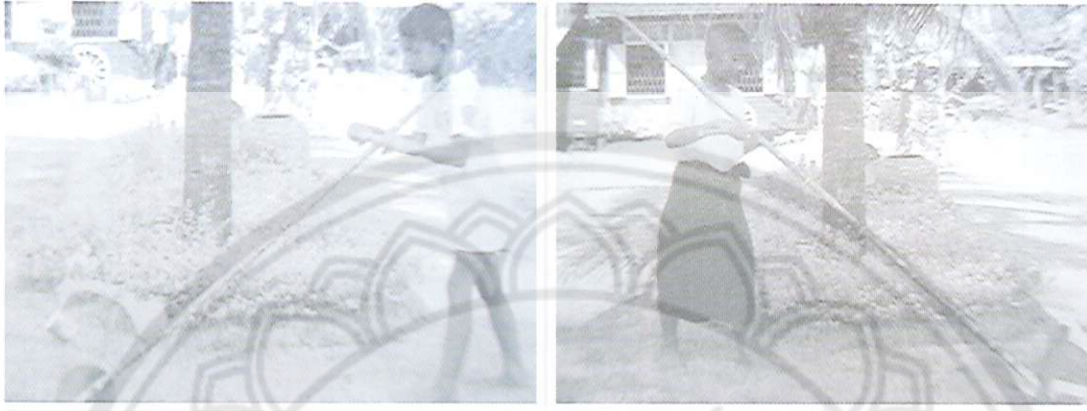
๑. ล้อเดี่ยว

๒. ล้อคู่

วิธีทำ ล้อเดี่ยว มีลูกล้อไม้เพียงล้อเดี่ยว ผู้ใหญ่หรือเด็กจะทำล้อไม้มีลักษณะเป็นรูปสัตว์และสิ่งของอื่น ๆ เช่น ล้อมังกร ล้อไก่ ล้อห่าน ล้อรถไฟ การทำล้อไม้ประเภทล้อเดี่ยว จะใช้ไม้เนื้อแข็ง หรือไม้สัก มีความยาว ๑-๓ นิ้ว ใช้มีดหรือขวานลากไม้ให้เป็นวงกลม ขัดผิวไม้ด้วยกระดาษทรายให้เรียบ เจาะรูตรงกลางวงล้อเพื่อใช้เป็นแกนล้อ จากนั้นเตรียมไม้ไผ่ลำขนาดเล็ก อาจเป็นปลายไม้ไผ่ป่า ไม้ไผ่ขาง หรือจะใช้ไม้รวก และไม้เลี้ยงซึ่งเป็นไม้ไผ่ประเภทหนึ่งมีลำเล็ก ใช้มีดผ่ากลางส่วนปลายไม้ด้านล่าง มีความยาวประมาณ ๑ ปล้อง ใช้ลิ้มตอกลำไม้ไผ่ให้ปลายไม้อ้ากว้างขึ้น เพื่อใส่ลูกล้อไม้ เจาะรูไม้ไผ่ ๒ ด้าน ใช้แกนสอดรูไม้ไผ่ และสอดรูวงล้อไม้ ไม้ไผ่ที่นำมาเป็นคันไม้ใส่ลูกล้อวิ่งนี้จะยาว ๑.๕๐ - ๒ เมตร นำไม้ไผ่สั้น ๆ มาตีตะปูไขว้ไว้เป็นรูปกากบาทอยู่ตรงระดับหน้าอกของผู้เล่น

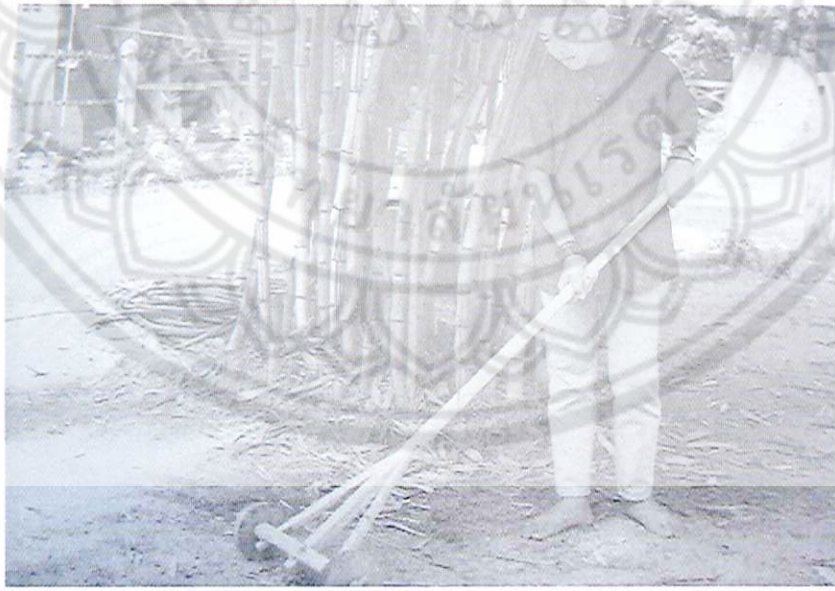
วิธีเล่น ผู้เล่นบางคนจะทำล้อเหมือนล้อรถไฟ เมื่อวางล้อหมุน ไม้ที่คล้ายเป็นลูกสูบรถไฟจะขยับขึ้นขยับลงไปตามวงล้อที่หมุนนั้น ผู้เล่นบางคนจะทำเป็นรูปสัตว์ คล้ายกำลังวิ่ง เวลาล้อหมุนเพราะใช้ไม้ตียึดกับวงล้อให้เคลื่อนไหวตามไปด้วย ขณะเล่นจะใช้คันไม้ที่เป็นไม้ไผ่พาดบ่า มือจับไม้กากบาทวิ่งเล่นตามถนนหนทาง

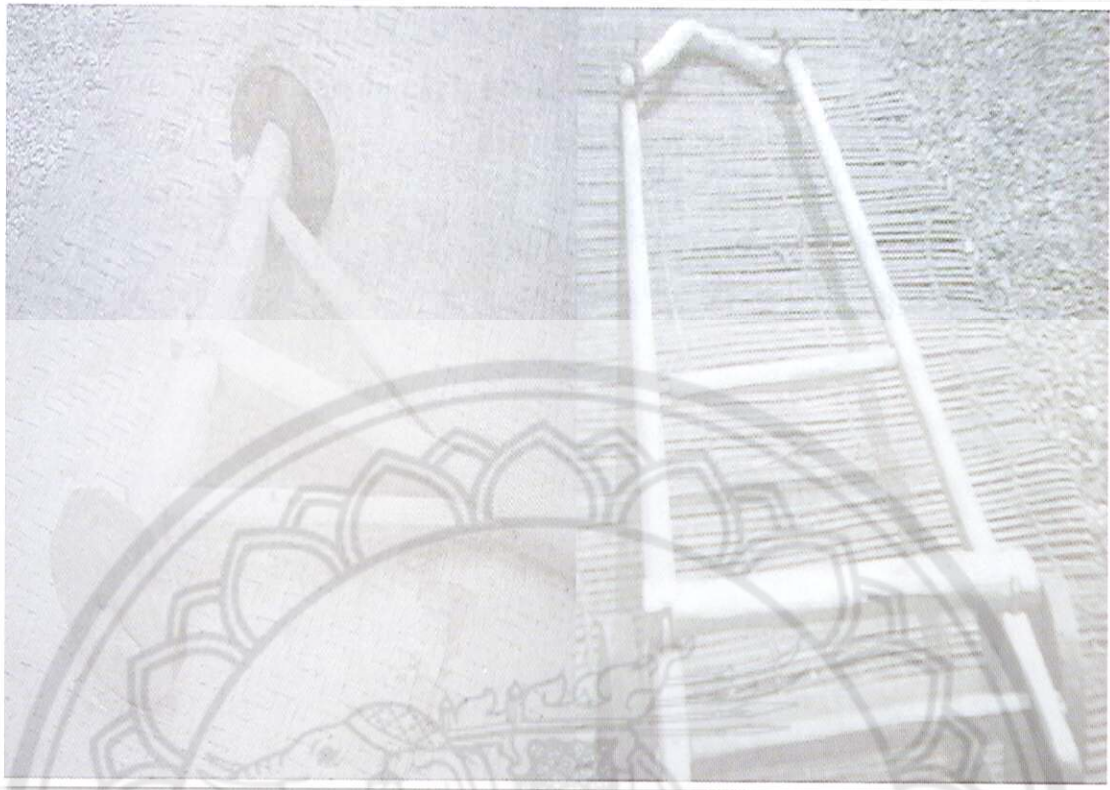
วิธีทำ ล้อคู่ ใช้ลูกล้อไม้ ๑ คู่ เจาะรูตรงกลางวงล้อ ใช้แกนไม้สอดตรงวงล้อทั้งสอง นำไม้ไผ่ยาวประมาณ ๑.๕๐-๒ เมตร ผ่ากลางลำยาวประมาณ ๑ ปล้อง หรือใช้มีดปาดไม้ไผ่ให้ทะลุลำ เจาะรูไม้ไผ่ ๒ ด้านให้ทะลุ สอดแกนไม้กับวงล้อเข้าด้วยกัน ตรงใกล้บ่าผู้เล่นจะทำพวงมาลัยบังคับให้ล้อไม้เลี้ยวไปตามความต้องการของผู้เล่นได้

วิธีเล่น ให้ปลายคันไม้ไผ่พาดที่บ่าของผู้เล่น หากจะให้ล้อคู่เลี้ยวไปทิศใดๆ ผู้เล่นจะหมุนพวงมาลัยเส้นเชือกที่ผูกมัดบังคับวงล้อจะดึงให้วงล้อทั้งคู่หมุนไปตามทิศทางที่ต้องการ นอกจากนี้ยังมีล้อกะลามะพร้าว โดยใช้กะลา ๒ ใบ เจาะรูกะลาเวลาเล่นจะใช้ลวดร้อยรูกะลา ร่วงลากเล่นตามบริเวณลานหน้าบ้าน

ในปัจจุบันหาตัวล้อประเภทต่าง ๆ ที่เด็กได้เล่นกันในสมัยก่อนได้ยากยิ่งและคงจะหายสาบสูญไปในที่สุด

๑ ล้อลาก

ล้อลาก เป็นของเล่นของเด็กในสมัยก่อน ทำเพื่อใช้ลากเล่นกันในหมู่บ้าน โดยจะมีผู้ดึงล้อหรือ ลากล้อให้เคลื่อนไปข้างหน้า ส่วนอีกคนหนึ่งจะเป็นฝ่ายนั่งผลัดเปลี่ยนกันไปเรื่อย ๆ

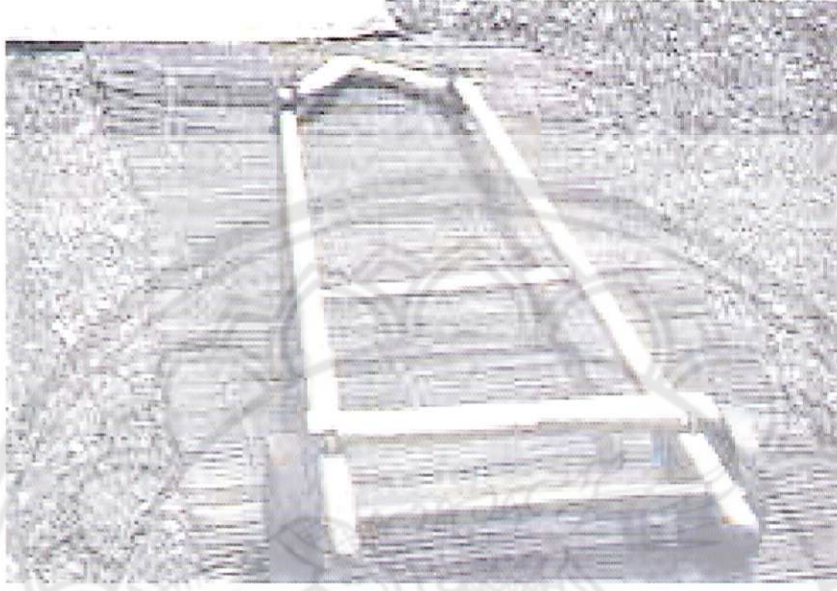
วิธีทำ ล้อลากของเด็กคงได้รูปแบบวิธีการมาจากการทำเกวียน ซึ่งชาวพื้นบ้านมักจะเรียกว่าล้อ การคิดทำล้อลากนี้ผู้ใหญ่คงทำให้เด็กได้ใช้ลากเล่นกัน หรือทำเพื่อใช้ประโยชน์ในการบรรทุกสิ่งของ ส่วน ล้อลากที่ทำได้ง่าย ๆ เด็กคงได้ทำเล่นเอง

ล้อลากประเภทบรรทุกสิ่งของจะใช้บรรทุกสิ่งต่าง ๆ หรือใช้ลากเล่น ผู้ใหญ่จะทำเลียนแบบการทำ เกวียน โดยจะทำล้อไม้ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ยาวประมาณ ๒๐ - ๓๐ เซนติเมตร จำนวน ๒ ล้อ เจาะรู กลวงตรงกลาง ใช้เหล็กหรือไม้เป็นแกนล้อ หากจะบรรทุกของหนักๆ จะใช้แกนเป็นเหล็ก ต่อโครงสร้างล้อ ด้วยไม้เนื้อแข็ง ให้สามารถวางสิ่งของได้ ที่ลากล้อจะทำเป็นรูปค่อมวัว ค่อมควาย มีลักษณะโค้ง ใช้วางบน คอสัตว์เพื่อผูกเชือกลากจูง

วิธีเล่น เมื่อเด็กจะเล่นล้อประเภทนี้แล้ว ผู้ลากจะนำค่อมวางไว้ระหว่างล้อทั้งสองข้าง อาจสมมติ เป็นวัวเป็นควาย ผู้นั่งจะสมมติว่าเป็นผู้บังคับล้อให้ลากไปตามทิศทางที่ต้องการ หากมีคนนั่งล้อหลาย ๆ คน บางทีไม้ที่ทำสำหรับลากจูงนั้นจะทำเป็นคานไม้เหมือนแอกวัวแอกควายใช้พวนเส้นโต ๆ ผูกให้แน่น วิ่งลาก แข่งขันกันเป็นที่สนุกสนาน ล้อลากประเภทบรรทุกสิ่งของ นอกจากจะใช้ลากเล่นแล้ว ชาวบ้านยัง ทำเพื่อลากไม้ท่อนไม้สั้น ๆ นำไปกองไว้ผ่าเป็นฟืนหรือเตรียมเผาถ่าน

ล้อลากประเภทเด็กเล่น ล้อลากที่ทำเพื่อใช้เล่นโดยเฉพาะจะทำง่าย เด็กจะทำกันเองได้ โดยใช้ไม้ด

หรือขวานพื้นวงล้อกลม ๆ ตามขนาดที่ต้องการ ใช้สว่านเจาะรูวงล้อตรงกลาง นำไม้เนื้อแข็งทำเป็นแกนล้อและที่สำหรับนั่ง ส่วนที่ดึงบางที่จะใช้ลำไม้ไผ่ทำเป็นโครงลากล้อ ใช้มีดผ่ากลางลำไม้ไผ่เกือบตลอดลำ ให้เหลือส่วนหัวไว้สำหรับดึงลากเจาะรูซีกไม้ไผ่ทั้งสองข้างสอดรูกับแกนล้อไม้ ผู้เล่นล้อลากบางคนจะทำโครงไม้ที่ลากนี้เป็นโครงไม้เนื้อแข็ง ซึ่งจะทำให้เล่นได้นาน ๆ

ล้อวงกลม

ล้อวงกลม เป็นของเล่นพื้นบ้านที่เด็ก ๆ ใช้ไม้ตีวงล้อให้หมุนวิ่งไปข้างหน้า ผู้เล่นจะวิ่งตามใช้ไม้ตีไปเรื่อย ๆ บางทีจะตีวงล้อกลมแข่งกัน หรือใช้สำหรับแข่งวิ่งผลัด

ล้อวงกลม บางทีก็เรียกว่า ล้อวงกลมใช้ไม้ตี หรือตีลูกล้อ ของเล่นประเภทนี้ ประหยัด ทำได้ง่าย ได้ประโยชน์ทางการออกกำลังกาย และสร้างความเพลิดเพลินสนุกสนาน เพราะจะเล่นเป็นกลุ่ม ๆ

การเล่นล้อวงกลม เดิมอาจจะใช้วงล้อไม้ไผ่กลม ๆ จากขอบวงของใช้พื้นบ้าน เช่น ตะกร้าใส่ยาสูบ กระดัง กระบุง เป็นต้น เมื่อลิ่งของดังกล่าวผู้ทำ ขอบวงหรือวงกลมจากของใช้ยังแข็งแรงทนทาน เด็ก ๆ จะดึงเอาขอบวงนี้มาทำเป็นล้อวงกลมตีเล่นแข่งกัน แต่ด้วยวิธีการทำล้อวงกลมค่อนข้างง่าย การที่จะคอยให้ของใช้พื้นบ้านพังเสียหาย อาจจะทำให้ชักช้า ไม่ทันเวลาที่เล่นเด็กเล็ก ๆ จะให้ผู้ใหญ่ทำล้อวงกลมให้ ส่วนเด็กที่มีอายุตัวโตแล้ว จะสามารถทำเองได้

วิธีทำ ล้อวงกลมจะใช้ไม้ไผ่ยาวประมาณ ๑ เมตร ใช้มีดหรือขวานผ่าไม้ไผ่ออกเป็น ๒ ซีก แต่ละซีกแบ่งกว้างขนาด ๒-๓ เซนติเมตร ผ่าไม้ไผ่เป็นซี่ ๆ ใช้มีดเหลาซี่ไม้ไผ่ด้านในให้บางเหลือผิวไม้ไว้ ไม้ไผ่ที่เหลาจะอ่อน สามารถโค้งงอทำเป็นรูปวงกลมได้ ใช้เชือกปอหรือดอกลำไผ่หรือลวด มัดปลายไม้ที่ประกบกันให้แน่น ใช้กิ้งไม้หรือไม้ไผ่ยาวประมาณ ๒๐ - ๓๐ เซนติเมตร ทำเป็นไม้ตีล้อวงกลม

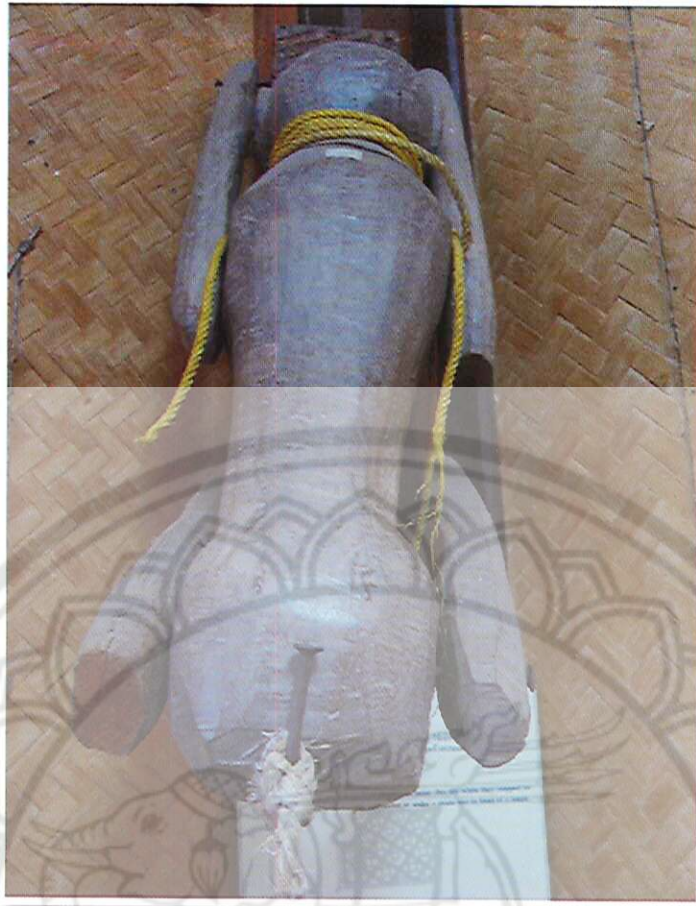
วิธีเล่น ล้อวงกลม เด็กจะเล่นตามลานหน้าบ้าน หรือตามถนนหนทาง โดยใช้ไม้ตีล้อวงกลมให้วิ่งไปเรื่อย ไม้ตีจะสามารถบังคับทิศทางให้ล้อวงกลมวิ่งไปตามทิศทางที่ต้องการได้ เด็ก ๆ มักจะตีล้อวงกลมแข่งกัน หรือมีเพื่อนนั้นจะเล่นตีล้อวงกลม เหมือนลักษณะการวิ่งผลัด

ในระยะต่อมากการเล่นล๊วงกลมจะใช้ทางด้านนอก หรือที่เรียกว่าภายนอกของรถจักรยานที่ทิ้ง
ขว้างไม้ไปแล้ว แทนล๊วงกลมที่ทำด้วยไม้ไผ่ ปัจจุบันไม่ค่อยเห็นเด็ก ๆ ในพื้นบ้านเล่นล๊วงกลมเหมือน
ในอดีต ทั้ง ๆ ที่เป็นการเล่นออกกำลังกายเสริมสร้างความแข็งแรง ฝึกบังคับทิศทาง และสร้างสรรค์ความ
สามัคคีได้เป็นอย่างดี

วิธีเล่น เด็ก ๆ จะใช้ล้อหลอดด้ายวิ่งเล่นตามถนนเรียบไม่ขรุขระ เพราะล้อหลอดด้าย มีวงล้อเล็ก เด็กจะสนุกสนานกับการวิ่งล้อหลอดด้ายไปบริเวณที่มีฝุ่น ซึ่งจะทำให้เกิดรอยล้อโยงโยไปทั่ว การเล่นล้อหลอดด้ายเป็นการวิ่งออกกำลังกายที่สำคัญของเด็ก ๆ พร้อมทั้งเป็นการเล่นสร้างสรรค์ สามัคคีและร่วมกันคิดประดิษฐ์สิ่งของเล่นด้วยตนเอง

ลิงจับหลัก

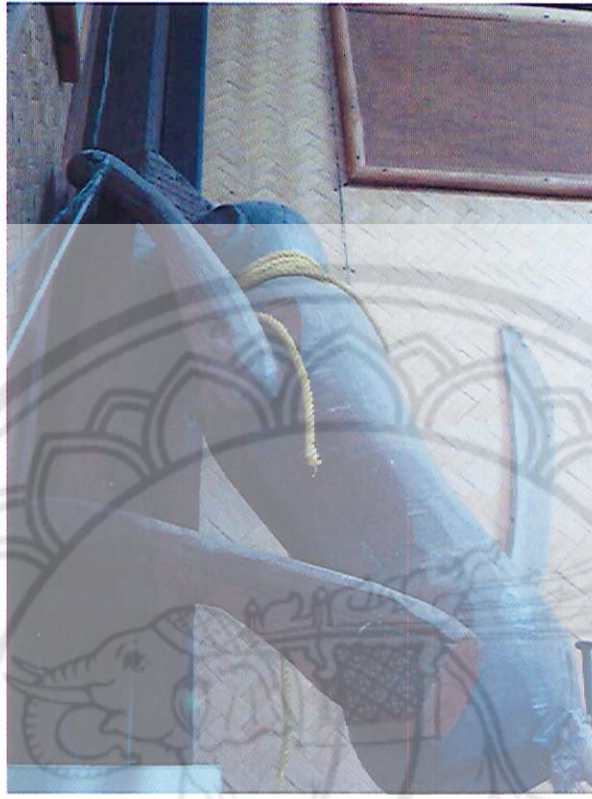
ลิงจับหลัก เป็นของเล่นผู้ใหญ่และของเด็ก ผูกมัดไว้ที่หลักไม้หรือต้นไม้ประเภทต้นตาล ต้นมะพร้าว ใช้เชือกชักดึงให้ตัวลิงเคลื่อนไปข้างบนคล้ายกับลิงกำลังป่ายปีน เมื่อไปถึงจุดข้างบนแล้ว จะผ่อนปลายเชือกอีกเส้นหนึ่ง ลิงจะเคลื่อนตัวลงมาข้างล่างอีก

ผู้ใหญ่จะทำลิงจับหลักผูกไว้ตามหลักต้นไม้หน้าบ้าน สาเหตุการทำลิงจับหลักก็เพราะว่า การเดินทางสมัยก่อนต้องใช้การเดินทางเท้าเป็นสำคัญ พอผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ก็จะมีหม้อน้ำหรือโอ่งน้ำตั้งอยู่ที่ชั่มหน้าบ้านหรือข้างถนนหนทาง ใครที่หวงระหายน้ำก็ตักดื่มกัน แสดงถึงความเมตตาอารีมีน้ำใจของคนในท้องถิ่นได้อย่างหนึ่ง การทำลิงจับหลักที่ผู้ใหญ่ทำขึ้น นอกจากจะแสดงถึงความสามารถในการทำแล้ว ยังบ่งบอกถึงความเอื้ออาทรของผู้คนที่เดินทางผ่านไปมา โดยหวังจะให้คลายหายเหนื่อย สนุกสนานกับการเล่นดึงลิงจับหลัก

วิธีทำ ลิงจับหลักจะใช้ไม้สัก หรือไม้เนื้อแข็งตากแห้งด้วยมิดหรือขวาน ทำเป็นตัวลิง มีขนาดเท่าตัวลิงจริง ๆ ที่ขาลิงทั้ง ๔ ขา จะใช้ตะปูตียึดกับแผ่นไม้หนา ทำเป็นร่องหรือมีลูกกล้อหมุนได้ ใช้เชือกมัดบริเวณคอลิงโยงปลายเชือกมัดกับปลายไม้ด้านบนที่ลิงจะปีนป่ายขึ้นไป ข้างบนจะทำรอกมีแกนหมุน เวลาดึงเชือกข้างล่าง รอกข้างบนจะหมุนตัวลิงจะเคลื่อนไปข้างบน เมื่อลิงไต่ไปจนถึงรอกแล้ว ผู้ชักตัวลิงจะค่อยผ่อนปลายเชือกอีกเส้นหนึ่ง ลิงจะไต่ราวหรือหลักลงมา

วิธีเล่น คนที่เดินผ่านหน้าบ้านไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ เมื่อพักเหนื่อยจากการเดินทาง หรือพักร้อนในร่มไม้ได้ดื่มน้ำตามชั่มหน้าบ้านแล้วยังได้มีความสนุกสนานกับการดึงเชือกลิงจับหลักให้ปีนขึ้นปีนลงเป็นที่สนุกสนานความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยลาก็หายไป

การทำลิงจับหลักซึ่งเป็นของเล่นพื้นบ้านในสมัยอดีต ได้หายสาบสูญไป ไม่มีใครคิดทำขึ้นแล้ว ผู้สูงอายุที่จำวิธีการเล่นและการทำ ได้ชี้แนะให้คนรุ่นหลังจำลองไว้เป็นแบบอย่าง เพื่อสืบทอดต่อไปในอนาคต

ศิลปวัฒนธรรม ของเล่นพื้นบ้านไทยในอดีต

ลูกฟัด

ตำรากรรม ของเล่นพื้นบ้านไทยในอดีต

ลูกฟัด เป็นของเล่นที่ใช้ฝ่ามือสองข้างบั่น หรือหมุนแกนไม้ หากลูกฟัดของใครหมุนได้นานกว่าจะเป็นฝ่ายชนะ ลูกฟัดบางแห่งเรียกว่า ลูกฟัดหรือลูกฟัด การที่เรียกลูกฟัดเพราะเวลาเล่นจะใช้แรงมือบั่น หมุนแกนไม้ให้ลูกฟัดเหวี่ยงสะบัดไปมาและหมุนอย่างรวดเร็ว

ผู้สูงอายุเล่าถึงการทำลูกฟัดในสมัยก่อนจะทำด้วยดินเหนียว ใช้แกนไม้เสียบตรงกลาง ผึงแดดให้แห้ง จึงนำมาเล่นแข่งหมุนกัน นอกจากการทำลูกฟัดด้วยดินเหนียวแล้วยังใช้ผลไม้ ทำเป็นลูกฟัดได้อีก เช่น ลูกตะโก ลูกมะเกลือ ลูกจัน ลูกตะขบ เป็นต้น

วิธีทำ ลูกฟัดด้วยดินเหนียวหรือนำผลไม้บางชนิดใช้เป็นลูกฟัด อาจไม่คงทนถาวร เด็กเล่นไม่กี่ครั้ง อาจพังได้ง่าย จึงมีผู้คิดทำลูกฟัดไม้

ลูกฟัดมีส่วนประกอบ ๒ ส่วน คือ

๑. ลูกฟัด

๒. แกนหมุน

ลูกฟัด ใช้แผ่นไม้เนื้อแข็ง มีความหนาประมาณ ๓ - ๔ เซนติเมตร ใช้เลื่อยตัดไม้ยาวประมาณ ๔ - ๕ เซนติเมตร จากนั้นใช้ดินสอลากเส้นแผ่นไม้ให้เป็นวงกลม แล้วใช้มีด ขวานหรือเลื่อยตัดตามรอยเส้นวงกลมนั้น ใช้บุงหรือกระดาษทรายขัดเกลาคิวไม้ให้เรียบ จุดกึ่งกลางลูกฟัดจะเจาะรูเล็ก ๆ ไว้ เพื่อสอดไม้แกนหมุน การเจาะรูลูกฟัดนั้นชาวบ้านจะใช้ลวดปลายแหลมเผาไฟให้ร้อนแดงแล้วจึงเจาะรูลูกฟัด

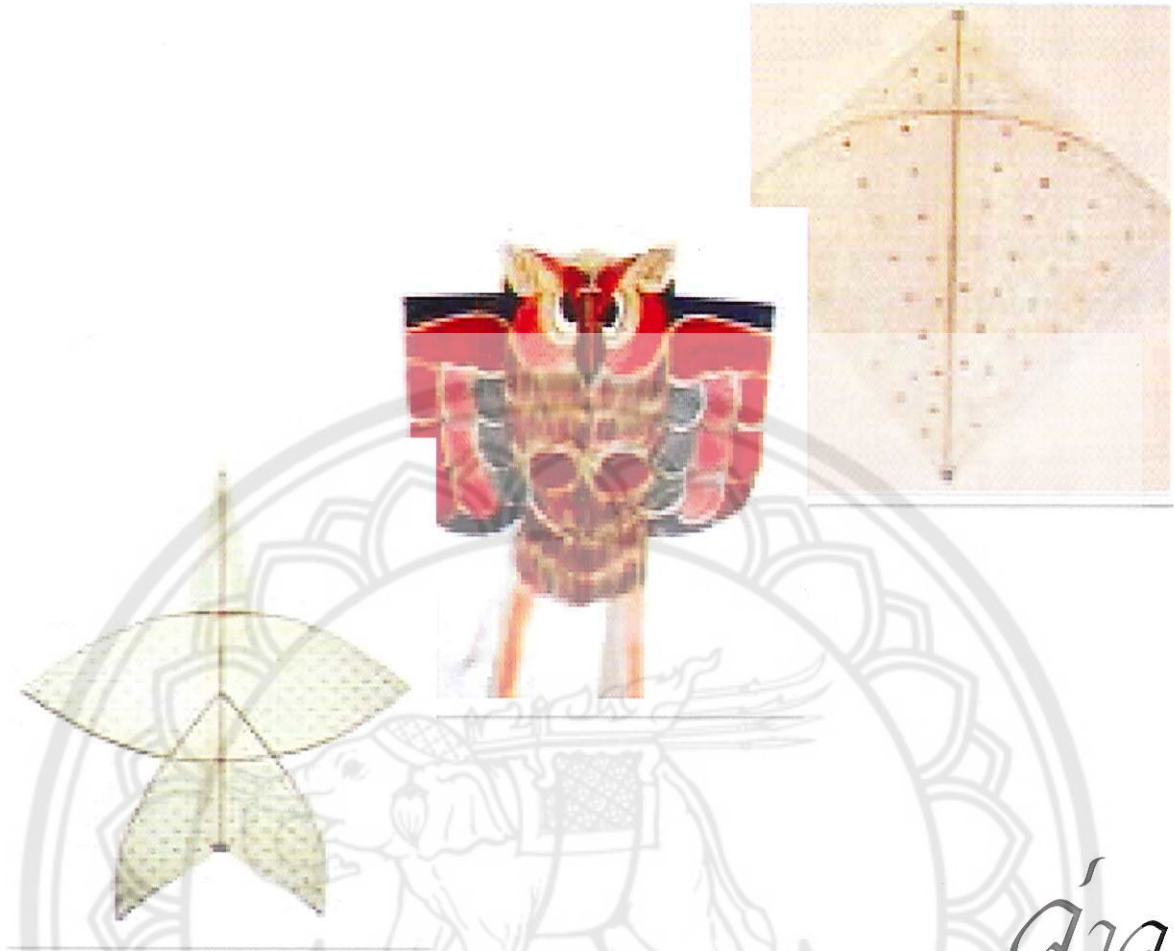
แกนหมุน จะใช้ไม้เนื้อแข็งหรือไม้ไผ่เป็นแกน มีความยาวประมาณ ๑๒ - ๑๕ เซนติเมตร เหล่าไม้

แกนหมุนให้กลม ขนาดเล็กกว่าแท่งดินสอเล็กน้อย แต่แกนไม้จะต้องใหญ่กว่ารูที่เจาะเล็กน้อย ใช้ค้อนตอก
ทาบแกนไม้ให้สอดเข้าไปในรูที่เตรียมไว้

วิธีเล่น เด็กจะใช้ฝ่ามือสองข้างประกบกับปลายไม้แกนหมุนยกลูกพัดให้สูงกว่าพื้นเล็กน้อย ใช้แรง
มือเหวี่ยงสะบัดอย่างแรง ลูกพัดจะหมุนตามด้วยความเร็วเช่นกัน เด็ก ๆ ที่เล่นลูกพัดมักจะเล่นเป็นกลุ่ม
โดยการแข่งขันหมุนลูกพัด ลูกพัดของใครหมุนนานกว่าจะเป็นฝ่ายชนะ บริเวณเล่นลูกพัด มักเล่นตามชาน
บ้าน ใต้ถุนบ้าน ลานหน้าบ้าน เป็นต้น พื้นที่เล่นลูกพัดควรมีพื้นราบเรียบ

ในปัจจุบันการเล่นลูกพัดดิน ลูกพัดผลไม้และลูกพัดไม้ ไม่ค่อยมีการเล่นกันอีกแล้ว แต่มีการ
ประยุกต์นำวิธีการเล่นลูกพัดมาพัฒนาเป็นของเด็กเล่น ชนิดพลาสติกหมุนแข่งขัน โดยใช้เป็นของแถมใน
ห่อขนมชนิดต่าง ๆ เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เด็กซื้อขนมชนิดนั้น ๆ รับประทาน

ว้าว

สารานุกรม ของเล่นพื้นบ้านไทยในอดีต

ว้าว เป็นของเล่นเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งคาดว่ามีการเล่นมานานกว่า ๓๐๐ ปีแล้ว ว้าวที่รู้จักตามพื้นบ้านทั่วไปคือ ว้าวอีลุ่ม ว้าวอีต๋ย (ต๋ยต๋ย) และว้าวจุฬา

ตำนานการเล่นว้าวของคนไทย ตามหลักฐานคนไทยนั้นรู้จักการเล่นว้าวมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในพงศาวดารเหนือได้กล่าวถึงพระร่วง โปรดทรงเล่นว้าวและในหนังสือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ยังเล่าถึงเดือนยี่มีพระราชพิธีบุษยาก็เชก (พิธีอาบน้ำเมื่อพระจันทร์กำลังผ่านหมู่ดาวบุษยาก็เชก) ดังกล่าวว่า "เดือนยี่ ถึงการพระราชพิธีบุษยาก็เชกเถลิงพระโคกนึ่งเลี้ยงเป็นนักษัตรฤกษ์ หมู่นางในก็ได้ดูซุดซักว้าวห่าวทั้งสำเนียงเสียงว้าวร้องเสนาะลั่นฟ้าไปทั้งทิวาราตรี"

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีกฎหมายห้ามประชาชนซักว้าวข้ามเขตพระราชฐาน ลาลูแบร์ราชทูตจากฝรั่งเศสที่เข้ามากรุงศรีอยุธยาในสมัยพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๔๓๑) เขียนจดหมายเหตุไว้ว่า ฤดูเล่นว้าวของคนไทยในสมัยนั้นสนุกสนานมาก และว้าวของพระมหากษัตริย์จะโปรดให้ซักขึ้นทุกคืนตลอดหน้าว้าว บางสมัย เช่น ในรัชกาลพระเพทราชา ได้ใช้ว้าวในราชการสงครามด้วย ตอนที่พระยายมราช (สังข์) เจ้าเมืองนครราชสีมาเป็นกบฏ พระเพทราชา ส่งกองทัพไปปราบอยู่นาน ๒ ปีตีเมืองไม่ได้ จนที่สุดแม่ทัพคิดอุบายเผาเมืองใช้หม้อบรจุนดินดำ ผูกสายป่านว้าวจุฬาลำชนวนซักว้าวข้ามกำแพงเมืองเข้าไปแล้วจุดชนวนไหม้ไปถึงหม้อดินดำ เกิดระเบิดไฟไหม้บ้านเรือนราษฎรระส่ำระสายจึงเข้าตีเมืองได้สำเร็จ ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์การประดิษฐ์รูปว้าวมีแปลก ๆ ขึ้น และมีการแข่งขันซักว้าวพนันโดยมิกติกกา การแข่งขันเป็นลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงสนับสนุนกีฬาเล่นว้าว มีการประกวดและแข่งขันว้าวทุกปี

สถานที่เล่นว้าวในเขตกรุงเทพฯ ที่รู้จักกันดีคือ บริเวณสนามหลวง ส่วนในต่างจังหวัดเล่นกันตามที่โล่งกว้าง เช่น ตามลานถนนหน้าบ้าน ท้องนา ท้องไร่ ทั่วไป

ผู้ใหญ่และเด็กจะมีความชำนาญในการทำว้าวที่มีรูปร่างแตกต่างกันได้หลายประเภท แต่ว้าวที่พื้นบ้านนิยมทำไว้เล่น คือ ว้าวอีลุ่ม ว้าวอีต้อย (ต้อยต้อย) และว้าวจุกษา

การทำว้าวจะให้ว้าวขึ้นติดลมดี ต้องขึ้นอยู่กับส่วนประกอบที่นำมาสร้างเป็นตัวว้าวและฝีมือคนทำว้าวเป็นประการสำคัญ แม้ว้าวจะลอยขึ้นอยู่ในอากาศลักษณะนิ่งเฉย ผู้ทำว้าวจะถือว่ายังไม่ดีพอ ว้าวที่ทำได้ดีจะต้องเคลื่อนไหวโฉบส่ายไปมา

ว้าวอีลุ่ม เด็ก ๆ มักนิยมทำว้าวอีลุ่มมากกว่าว้าวชนิดอื่น ๆ เพราะว้าวอีลุ่มทำง่ายและขึ้นง่าย ว้าวอีลุ่มมีลักษณะเหมือนว้าวปักเป้าแต่ว้าวอีลุ่มที่พื้นบ้านทำเล่นกันมักมีตัวว้าวขนาดใหญ่กว่า ไม้ที่ทำโครงว้าวมักนิยมใช้ไม้ไผ่สีสุกเพราะไม้เหนียวทนแรงลมได้ดีกว่าไม้ไผ่ชนิดอื่น ว้าวอีลุ่มจะทำขนาดใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับความยาวของปล้องไม้ไผ่ใช้มีดผ่าซีกนำไปตากแดดให้แห้ง เหลาซี่ไม้ส่วนปีกและส่วนอกว้าว ปลายไม้ส่วนปีกจะเหลาให้เรียวยาวทั้งสองข้าง ขนาดความยาวที่นิยมของไม้อกว้าวและไม้ปีกว้าวคือ "ปีกหกอกห้า" หมายถึง ถ้าไม้ปีกยาว ๖ ส่วน ไม้อกว้าวควรยาว ๕ ส่วน การวัดส่วนจะใช้หน่วยใดก็ได้แล้วแต่ความต้องการว้าวตัวใหญ่ตัวเล็ก เมื่อใช้เชือกป่านมัดส่วนปีกกับส่วนอกว้าวติดกับด้านหัวว้าวแล้วจะตัดปลายไม้ปีกทั้งสองข้างให้โค้งลงมา ใช้เชือกป่านมัดปลายปีกสองข้างยึดกับปลายไม้อกว้าวด้านข้าง ซึ่งถือว่าการขึ้นโครงว้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงนำว้าวไปกรูกระดาดหูกสายซุงและต่อหางว้าว

ว้าวอีต้อย (ต้อยต้อย) การเรียกชื่อว้าวอีต้อย หรือต้อยต้อย คงเรียกจากเสียงที่โบลานหรือโใบตาลซึ่งติดเป็นคันเสียงในตัวว้าว โดยกระทบกับลมแรงทำให้เกิดการสั่นสะเทือนเป็นเสียงดังขึ้น

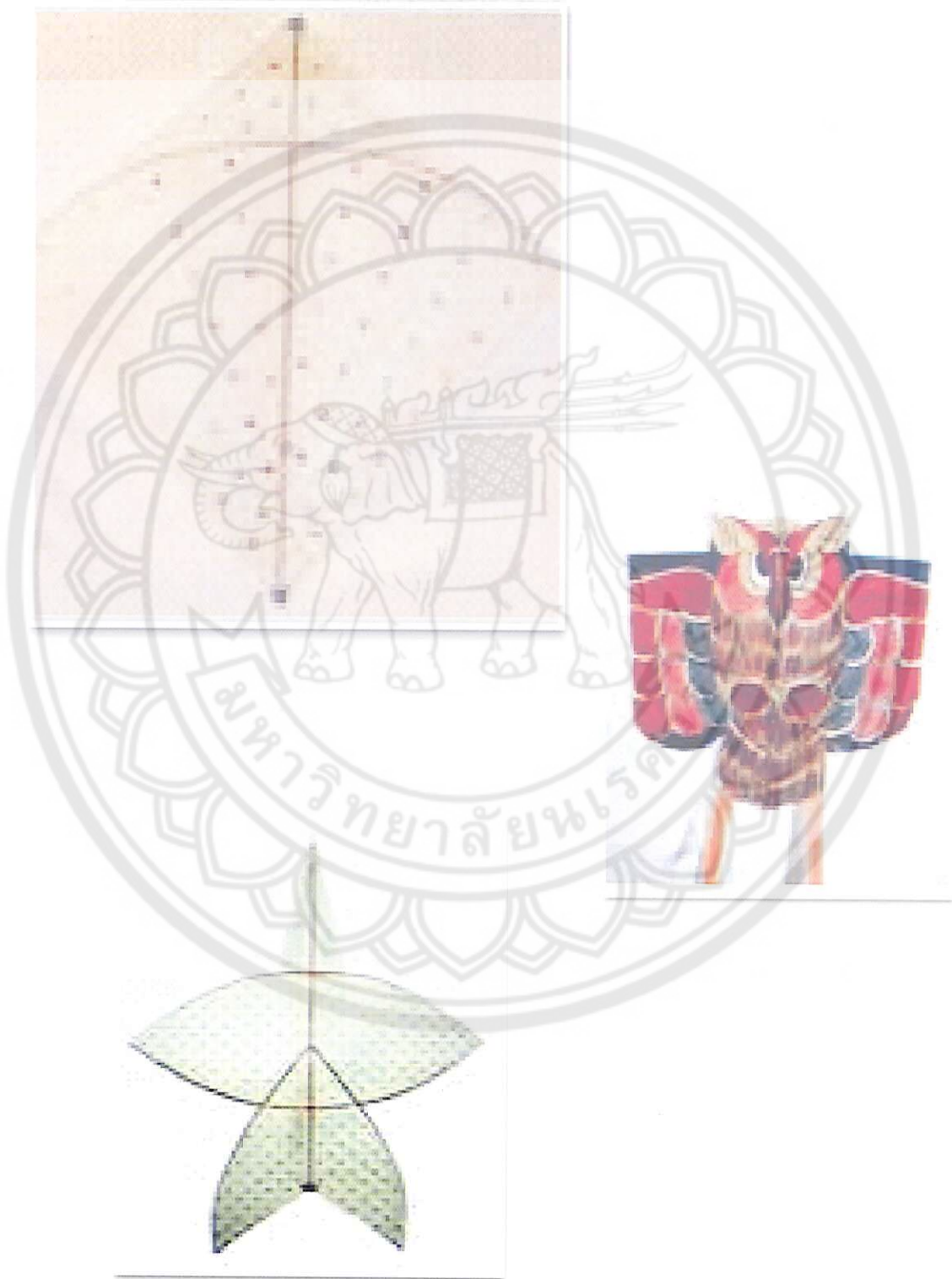
การทำว้าวอีต้อยจะทำตัวขนาดใหญ่ บางที่สูงเกินศีรษะคน การที่ลำตัวว้าวโตเพราะว่าต้องติดคันเสียงเพื่อทำให้เกิดเสียงดังในขณะที่ลมพัดแรง ๆ คันเสียงจะใช้ไม้ไผ่เป็นคันไม้ ใช้โบลานหรือโใบตาลผูกปลายด้วยเชือกทั้งสองด้าน ผูกให้ตึงกับคันไม้ คล้ายกับคันธนู หรือคันกระสุนเส้นเชือกที่มัดผูกโบลานหรือโใบตาลนั้นจะลู่ด้วยซี่ตึง เวลาปะทะแรงลมจะสั่นสะเทือนทำให้เกิดเสียงดัง ว้าวอีต้อยจะมีส่วนปีก ๒ ปีก ปีกด้านบนหรือด้านหัวจะใหญ่กว่าปีกด้านล่างเกือบ ๒ เท่า ใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นปีก ๔ ซี่ ไม้อกซึ่งเป็นไม้ถือสำหรับจับว้าวขณะที่ส่งว้าวไปในท้องฟ้า ๑ ซี่

ว้าวอีต้อยของชาวบ้านนิยมวิ่งเล่นกันในตอนเช้าหรือตอนเย็นของฤดูหนาว สำหรับตอนเช้ามีผู้ใหญ่มักจะวิ่งว้าวมากกว่าเด็ก ๆ เล่น ช่วงตอนดาวประกายพริ้วขึ้น ผู้ใหญ่มักจะพากันโปรดน้ำยาสูบ จะถือโอกาสนี้นำว้าวไปวิ่งเล่นด้วย เสียงของว้าวอีต้อยที่ดังไพเราะบ่งบอกถึงความสามารถในการทำ ฉะนั้นชาวบ้านจึงประกวดหรือแข่งขันในการทำว้าวอีต้อยกันมาก ส่วนเด็ก ๆ จะเล่นว้าวกันช่วงตอนเย็นโรงเรียนเลิกแล้วจะวิ่งเล่นกันตามท้องนา ท้องไร่ หรือที่โล่งกว้าง เป็นต้น

ว้าวจุกษา ว้าวจุกษาชาวบ้านบางแห่งเรียกว่า ว้าวหง่าว ตามเสียงที่ได้ยินจากคันเสียงเวลาปะทะกับแรงลม การทำว้าวจุกษาค่อนข้างจะทำได้ยากกว่าว้าวอีต้อย ว้าวปักเป้า และว้าวชนิดอื่น ๆ เพราะว้าวจุกษาจะต้องโฉบไปมา ผู้ทำต้องมีความชำนาญสูง เด็ก ๆ ไม่ค่อยทำว้าวจุกษาด้วยเหตุที่ทำได้ยากกว่าว้าวประเภทอื่น การทำว้าวจุกษาจะต้องใช้ตะกั่วมาถ่วงหัวและถ่วงหางให้มีน้ำหนักสมดุลกันพอสมควร เพื่อที่จะให้ว้าวส่ายไปมาในวงกว้าง ๆ ยิ่งว้าวจุกษาส่ายมากเท่าใด คันเสียงที่ทำติดส่วนหัวตัวว้าวจะดังแรงเป็นจังหวะในขณะที่ว้าวสายนั่นด้านลมอยู่

การทำว้าวและวิธีเล่นว้าวของไทยได้ถ่ายทอดสืบช่วงกันมาโดยไม่ขาดสาย รวมทั้งมีผู้คิดทำรูปแบบว้าวประเภทต่าง ๆ มากมาย การเล่นว้าวอาจถือได้ว่าเป็นของเล่นอย่างหนึ่งของผู้ใหญ่และเด็กที่

นิยมแพร่หลายทั่วประเทศ ซึ่งเป็นการแสดงออกได้อย่างหนึ่งของคนไทยที่ชอบความสนุกสนานรื่นเริง
ร่วมกันในยามเวลาว่างหรือว่างงานตามฤดูกาลและธรรมชาติจะเอื้ออำนวย

สำนักงานกรมส่งเสริมหมู่บ้านไทยในอดีต

วิหคสายฟ้า

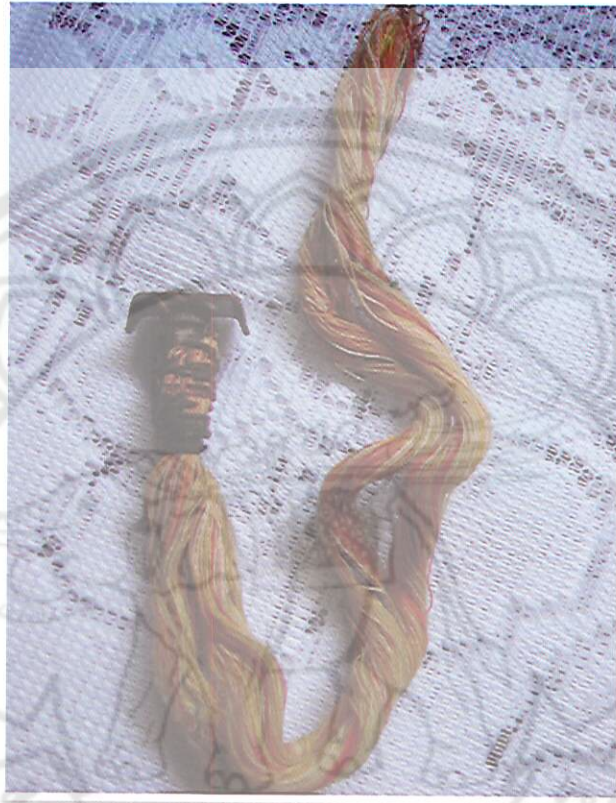
วิหคสายฟ้า หรือแก๊ปโยน เป็นของเล่นที่ใช้โยนไปในอากาศ เมื่อร่วงหล่นตกลงพื้นดินแล้ว แก๊ปที่บรรจุอยู่ภายในจะถูกแรงกระแทกจากเหล็กหรือแผ่นไม้ ทำให้เกิดเสียงดัง

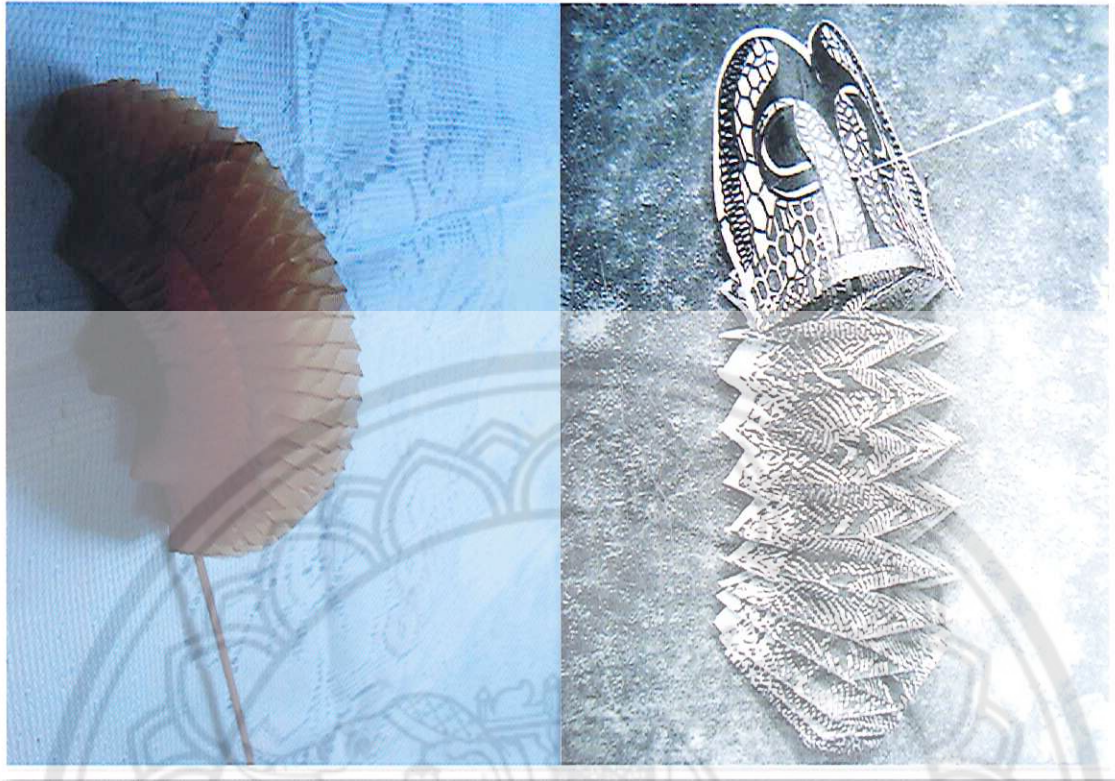
การเล่นวิหคสายฟ้า นั้น เด็ก ๆ จะใช้แก๊ปชนวนซึ่งใช้กับปืนแก๊ปหรือซื้อตามร้านค้าในหมู่บ้าน การเล่นในระยะแรกเด็กจะเล่นง่าย ๆ โดยวางแก๊ปไว้บนแผ่นไม้ แล้วจึงใช้ท่อนไม้ตีแก๊ปทำให้เกิดเสียงระเบิดดังขึ้น บางทีบางหมู่บ้านมีรถไฟขนาดเล็กบรรทุกอ้อย หรือบรรทุกฟืนเพื่อนำไปใช้ในการทำน้ำตาลทราย เด็ก ๆ จะใช้แก๊ปวางบนรางรถไฟไว้เป็นระยะ ๆ หากล้อรถทับแก๊ปแล้วจะมีเสียงระเบิดดัง การเล่นตีแก๊ปจึงมีผู้คิดทำได้หลายรูปแบบ จวบจนมีการพัฒนาไปสู่การโยนขึ้นไปบนท้องฟ้าในช่วงแรกจะมีเสียงระเบิดดัง การเล่นตีแก๊ปจึงมีผู้คิดทำได้หลายรูปแบบ จวบจนมีการพัฒนาไปสู่การโยนขึ้นไปบนท้องฟ้า ในช่วงแรกจะใช้แผ่นเหล็กสองแผ่นมาประกบกัน โดยใช้ยางวงหรือแผ่นยางผูกมัดให้ติดกัน ใช้แก๊ปไล่ไปในระหว่างแผ่นเหล็กนั้น เมื่อเหวี่ยงโยนตกลงมาที่พื้นดิน เหล็กจะกระทบกันทำให้แก๊ปที่ถูกแรงกระทบด้วย จึงทำให้เกิดการระเบิดและเสียงดังขึ้น

วิธีทำ วิหคสายฟ้าหรือแก๊ปโยน เด็กจะใช้ท่อเหล็กจากยางรถจักรยาน หรือชาวบ้านเรียกว่า จีบ ซึ่งใช้ไล่ไล่ไก่ นำจیبที่ทิ้งแล้วมาผูกกับเชือกเส้นยาว รูดจیبหรือท่อเหล็กภายในกลวง จะใช้ตะปุดตรงกลางให้เหลือส่วนหัวตะปุดด้านปลายแหลมจะตัดทิ้ง ใช้ยางวงมัดตัวตะปุดกับตัวจیب

วิธีเล่น จะบรรจุแก๊ปภายในรูจیبให้ตัวตะปุดสอดไป จับปลายเชือกหรือปลายเศษผ้าที่มัดกับตัวจیبเหวี่ยงโยนไปในอากาศ ขณะที่ร่วงลงมาที่พื้น ตัวจیبและตะปุดซึ่งมีน้ำหนักมากกว่าเส้นเชือกที่มัดไว้จะ

กระทบที่พื้นดินอย่างแรง ตะปุกกับตัวจับจะกระแทกกัน ทำให้เก็บที่บรรจุภายในเกิดเสียงระเบิดดัง
การเล่นวิหคสายฟ้าหรือเก็บโยน มักเล่นในกลุ่มเด็กชาย เล่นครวละหลาย ๆ คน เพื่อแข่งขันกัน
ว่าของเล่นใครจะเสียงดังกว่ากัน

ท่อนอนเดิน

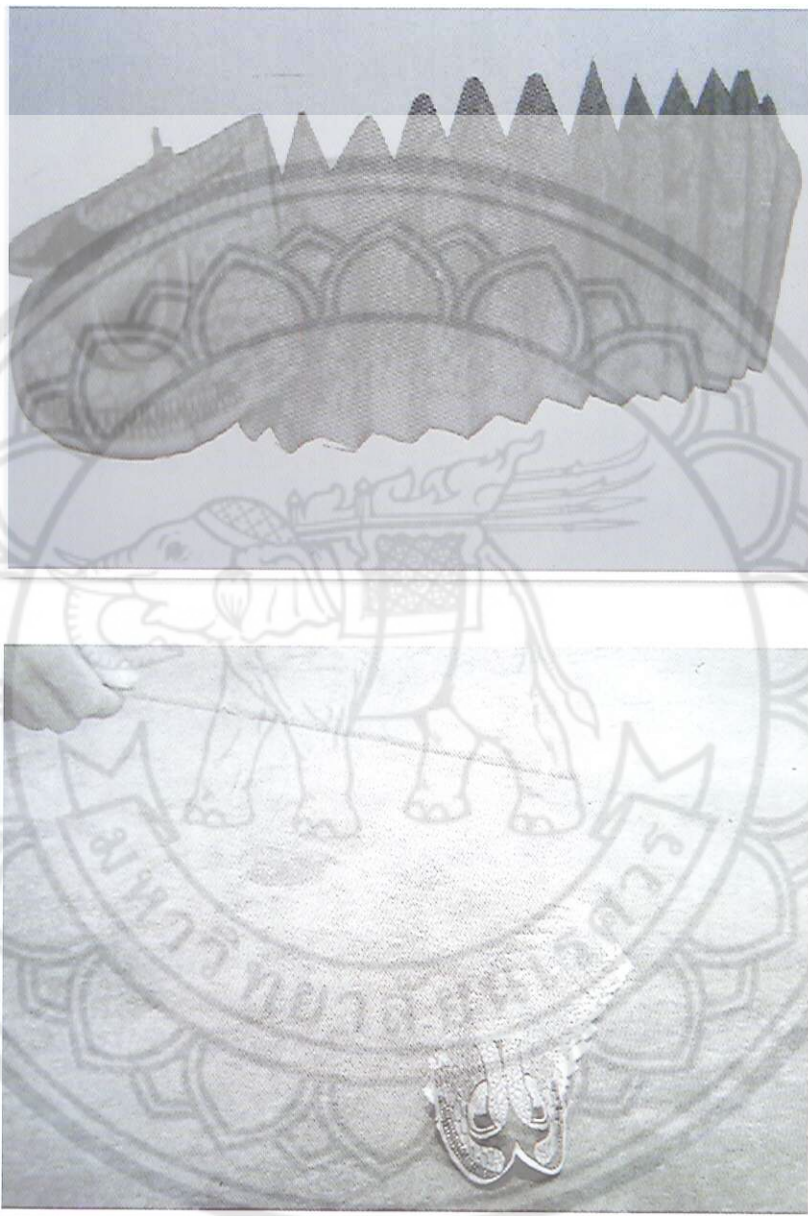
ท่อนอนเดิน เป็นของเล่นเด็กประเภทหนึ่ง ใช้ล้อหลอดด้ายร้อยยางยืด ดึงเส้นเชือกขึ้นลงสลับกัน ล้อหลอดด้ายจะหมุน แล้วทำให้ตัวท่อนอนเดินได้

การทำแมลงหรือสัตว์ให้เด็กเล่น ผู้ใหญ่จะมีวิธีการทำได้หลายรูปแบบ รวมทั้งหาวสดุมทำได้หลายชนิด เช่น การพับแมลงจากใบไม้ ตักแตนทางมะพร้าว นกใบตาล ปลาตะเพียนสาน ส่วนการบินจะใช้ดินเหนียวปั้นไว้ ควาย งู แมลงทับ เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถใช้วัสดุประเภทไม้ วัสดุที่เหลือใช้มาทำสิ่งของให้เด็กเล่นเป็นที่สนุกสนานอีกมากมาย ของเล่น บางประเภทที่ผู้ใหญ่ทำหรือเด็กทำเล่นเอง หากไม่เคลื่อนไหวหรือวางอยู่นิ่ง ๆ แล้วความสนใจในการเล่นมีน้อย ฉะนั้นของเล่นประเภทต่าง ๆ ที่ผู้ใหญ่และเด็กคิดทำจะมีลักษณะกิริยาอาการคล้ายแมลงและสัตว์ชนิดนั้น ๆ สิ่งที่ทำให้ของเล่นเคลื่อนที่ได้ส่วนใหญ่จะใช้ขั้วล้อให้หมุน หากเป็นสัตว์หรือแมลงตัวเล็กมักใช้ล้อหลอดด้ายทำเป็นล้อหมุน

วิธีทำ ท่อนอนเดินจะใช้หลอดด้ายไม้ที่ไม่มีด้าย จำนวน ๑ หลอด นำยางยืด ๑ วง หรือจะใช้ยางวง ๑ เส้นก็ได้ ร้อยยางยืดกับรูหลอดด้าย มัดปลายยางยืดทั้ง ๒ ข้างกับโครงตัวท่อนอน การทำตัวท่อนอนอาจใช้เปลือกไม้ ใบไม้หรือกระดาษตัดเป็นเสี้ยวยาว ๆ คล้ายตัวท่อนอน พับเหลี่ยมให้ตัวท่อนอนมีลำตัวเป็นปล้อง ๆ

วิธีเล่น จะมัดเชือกหรือเส้นด้ายยาวประมาณ ๑ เมตร กับวงล้อหลอดด้าย เจาะรูทะลุด้านบนตัวท่อนอน เวลาให้ตัวท่อนอนเดินจะหมุนหลอดด้าย ยางที่ร้อยจะหมุนเป็นเกลียวเขม็ง เมื่อจะให้ตัวท่อนอนเดิน เด็กจะจับปลายเชือกดึงขึ้นและผ่อนเชือกสลับกันไปล้อหลอดด้ายจะหมุนไปตามแรงเหวี่ยงของเกลียวยางยืด ทำให้ตัวท่อนอนเดินหรือกระดืบได้ การทำท่อนอนเดินโดยใช้ล้อหลอดด้ายเป็นล้อหมุน ผู้ทำจะหา

อุปกรณ์ยาก จึงทำลอกจากดินเผาหรือปูนซีเมนต์หล่อจากรูปแบบที่เตรียมไว้ การทำหนอนดินจึงนับได้ว่าเป็นการประดิษฐ์ขึ้นเพื่ออาชีพ ซึ่งนอกจากจะได้พัฒนาเศรษฐกิจของตนและประเทศชาติโดยส่วนรวมแล้ว ยังเป็นการสืบทอดของเล่นพื้นบ้านให้พัฒนาก้าวหน้าคงอยู่ต่อไปในอนาคตได้เป็นอย่างดี

หม้อข้าวหม้อแกง

หม้อข้าวหม้อแกง เป็นของเล่นพื้นบ้านไทยสมัยก่อน โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงมักนิยมเล่น กันมาก บางทีก็เรียกว่าเล่นขายของ ของเล่นดังกล่าวนี้ นอกจากจะทำให้เกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังช่วยส่งเสริมการพัฒนาการของเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาอีกด้วย

การที่เด็กผู้หญิงชอบเล่นหม้อข้าวหม้อแกงหรือเล่นขายของ อาจเป็นเพราะเด็กผู้หญิงอยู่ใกล้ชิดกับแม่หรือเพศหญิง ซึ่งจะทำหน้าที่เตรียมอาหารไว้ให้ครอบครัว จึงได้จดจำวิธีการมาเล่น หม้อข้าวหม้อแกง

วิธีทำ อุปกรณ์การทำหม้อข้าวหม้อแกง มักจะหาวัสดุที่หาง่ายมาทำเป็นของเล่น เช่น ใช้กะลามะพร้าวผ่าหอยตะโหนดก้ว หรือเปลือกหอยโข่ง เป็นต้น วัสดุดังกล่าวนี้จะนำมาเป็นภาชนะใส่อาหารที่เรียกว่าหม้อข้าวหม้อแกง

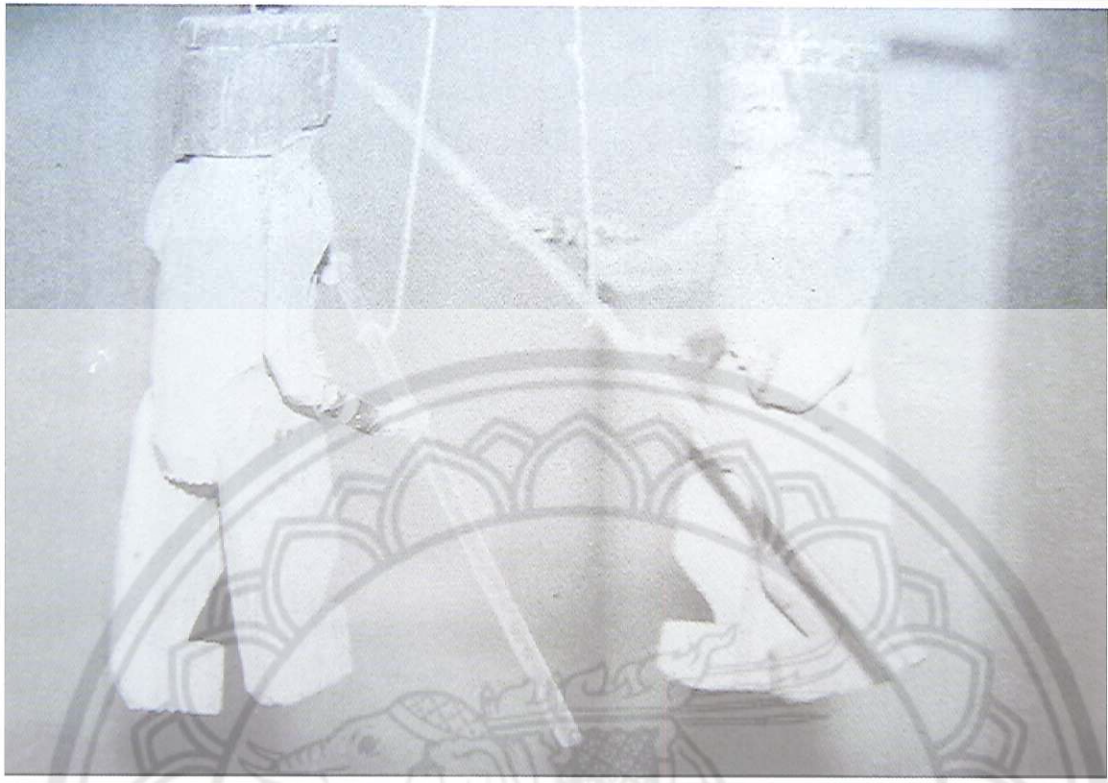
วิธีเล่น อาหารที่เด็ก ๆ ใช้เล่นกันนั้นจะใช้ฝุ่นเป็นข้าว กับข้าวจะใช้ใบหญ้าเด็ดเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่กะลามะพร้าว ใส่ผักผลไม้สด ๆ ดูกดกกำลังทำอาหาร ผู้ที่สมมติตนเป็นแม่ครัว แม่บ้านหรือผู้ชายของนั้น จะเตรียมกะลามะพร้าวถือว่าเป็นชามและเตรียมชีกไม้ไผ่ซึ่งถือว่าเป็นช้อน เด็กที่เล่นหม้อข้าวหม้อแกงด้วยกัน จะแก่งทำเป็นรับประทานอาหาร บางทีใช้กระดาษฉีกเป็นรูปสีเหลี่ยมหรือวงกลม สมมติว่าเป็นเงินทองสำหรับจ่ายให้ผู้ขายอาหารนั้น

ในช่วงระยะต่อมาจึงคิดทำหม้อข้าวหม้อแกงเล็ก ๆ บันเป็นรูปหม้อดิน นำไปเผาไฟให้แข็งตัว น้ำจะไม่รั่วซึมออกมาได้ หม้อดินที่บันมีหลายรูปแบบ เช่น ชนิดมีหู จะใช้สำหรับต้ม ผัด แกงประเภทต่าง ๆ หม้อดินชนิดไม่มีหู จะใช้สำหรับหุงข้าว ส่วนเตาก็จะใช้ดินเหนียวบันแล้วเผาไฟเช่นเดียวกัน ส่วนจาน

ช้อน หรือทัพพี จะทำมาจากกะลามะพร้าว

ปัจจุบันการเล่นหม้อข้าวหม้อแกง โดยใช้วัสดุพื้นบ้านเช่นในอดีตแทบจะหาได้ยากมาก จะมีหมู่บ้านบางแห่งทำเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนผลิตหม้อข้าวหม้อแกง ซึ่งปั้นด้วยดินขนาดเล็ก ๆ ทำเป็นของที่ระลึก รวมทั้งบริษัทผลิตภัณฑ์ของเด็กเล่นพยายามเลียนแบบโดยผลิตหม้อข้าวหม้อแกงเป็นพลาสติก

หุ่นไม้โสน

หุ่นไม้โสน เป็นของเล่นสำหรับแขวนให้เด็กดู ขณะลมพัดหุ่นไม้โสนจะแกว่งโยนไปมา หากทำหุ่นมวย หุ่นพันดาบ หรือตีกระบอง แขวนไว้เป็นคู่ ๆ แล้ว หุ่นจะมีลักษณะคล้ายกับกำลังเคลื่อนไหวต่อสู้ซึ่งกันและกัน

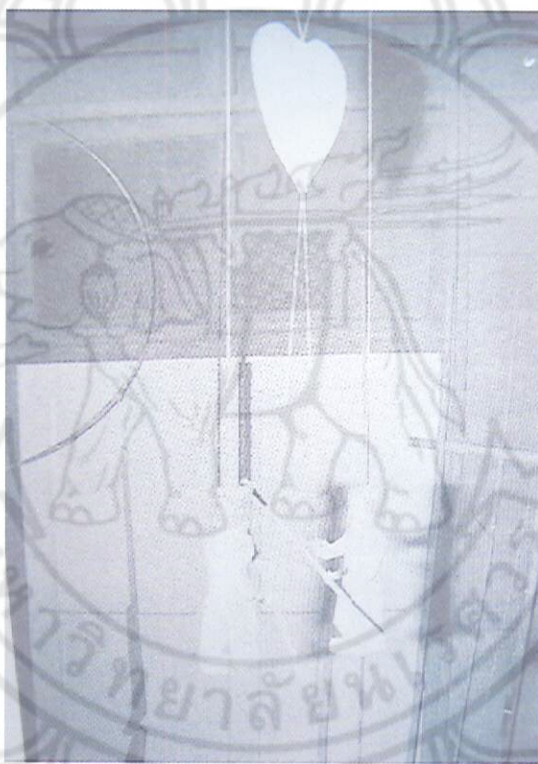
การทำหุ่นไม้โสน ใช้หลักการเหมือนกับกระดิ่งก้ามปู ที่ใบพัดแขวนไว้ให้ลมพัดปะทะ จะทำให้กระดิ่งก้ามปูตีเสียงดัง หุ่นไม้โสนที่ชาวบ้านทำเล่นให้เด็ก ๆ ดู เช่น หุ่นนกระยาง จะตัดไม้โสนเป็นท่อนทำรูปร่างคล้ายนกระยางแขวนไว้ ลมพัดหุ่นนกระยางจะขยับเขยื้อน เหมือนกับนกระยางกำลังหาปลา

หุ่นไม้โสนอีกประเภทหนึ่ง คือ หุ่นตีกระบอง โดยทั่วไปแล้วผู้ใหญ่จะทำให้เด็กดู เช่น แขวนไว้เหนือเปลเด็ก แขวนตามชายคา เป็นต้น

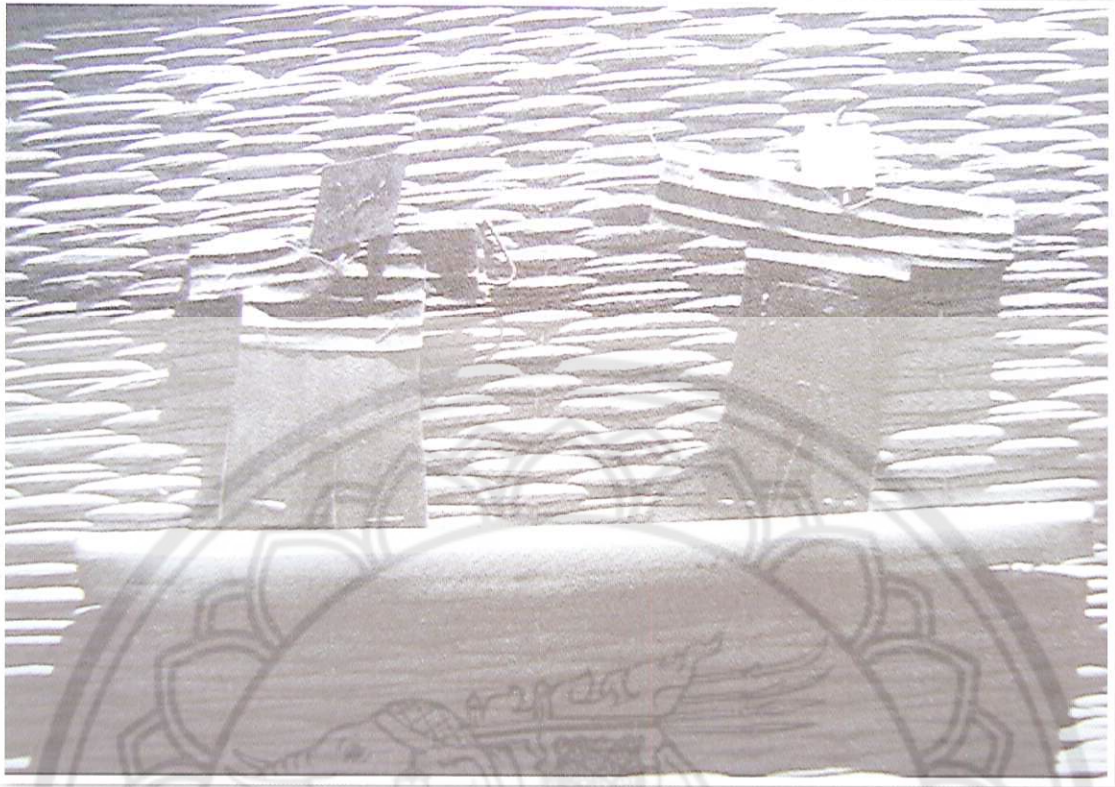
วิธีทำหุ่นตีกระบองจะใช้ไม้โสนขนาดเท่าข้อมือ จำนวน ๒ ท่อน มีความยาวประมาณ ๔-๑๐ เซนติเมตร ใช้มีดปลายแหลมหรือสิ่วแกะเป็นรูปคน กำลังถือไม้กระบอง บางทีไม้กระบองจะเหลาไม้ไผ่กลม ๆ มัดติดกับมือหุ่นไม้โสน หากจะให้หุ่นสวยงามจะใช้สีดำ สีแดง หรือสีน้ำเงินทาตัวให้รู้ว่าอยู่คนละฝ่ายกันด้วย นำเชือกมาผูกกับตัวหุ่นทั้งสองตัว แขวนไว้บนเพดานหรือชายคาบ้าน ใช้ใบไม้หรือกระดาษทำเป็นใบปะทะลม มัดเป็นใบพัดติดกับเส้นเชือกข้างบน เวลาลมพัดมาถูกใบพัดที่เป็นใบไม้หรือกระดาษแล้ว จะช่วยทำให้ตัวหุ่นไม้โสนแกว่งไกวโยนไปโยนมาคล้าย ๆ กับคนกำลังต่อสู้ตีกระบอง

การทำหุ่นไม้โสนประเภทต่าง ๆ บ่งบอกถึงลักษณะคนไทยได้อย่างหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นนักประดิษฐ์ คิดทำสิ่งของใช้ และของเล่นจากวัสดุพื้นบ้านที่หาได้ง่าย รวมทั้งแสดงออกถึงการใช้เวลาว่างให้เป็น

ประโยชน์ ลูกหลานได้เห็นหุ่นไม้โสนเคลื่อนไหวไปมาจะทำให้เกิดความสนใจ ไม่ร้องไห้รบกวน

สารนิพนธ์ ของ เสน่ห์ บ้านไทยในอดีต

หุ่นหนามคัดเค่า

หุ่นหนามคัดเค่า เป็นของเล่นเด็ก ใช้หนามต้นคัดเค่ากลัดใบตองกล้วย คล้ายกับใส่เสื้อผ้า เคลื่อนไหวไปมาระหว่างการแสดงบทบาทที่สมมติขึ้น

การทำหุ่นหนามคัดเค่า ผู้ใหญ่หรือเด็กคงได้เห็นวิธีการเล่นหุ่น ซึ่งมาแสดงในเทศกาลต่าง ๆ จึง คิดทำหุ่นให้เด็กเล่นสนุกสนาน การใช้หนามคัดเค่าเพราะมีหนามแหลมคม ปลายโค้งงอเหมือนเขาควาง ต้นคัดเค่าชาวบ้านในสมัยก่อนจะปลูกตามรั้วบ้าน เพื่อป้องกันขโมยหรือสัตว์เข้ามาในขอบเขตบ้าน หนาม คัดเค่าจะงอปลายแหลมคม มีหนามงอนเป็นคู่ ๆ นอกจากใช้เป็นรั้วหนามแล้ว ใบคัดเค่ายังซุบแบ่งทอดจิ้ม กับน้ำพริกรับประทานได้บ่อย

วิธีทำ การทำหุ่นนั้นจะตัดเถาคัดเค่ายาวประมาณ ๗-๑๐ เซนติเมตร ปาดหนามคัดเค่าตรงส่วน มือจับออกจะเหลือหนามคัดเค่าตรงไหล่หุ่น นำใบตองทำเป็นเสื้อผ้าหุ่น โดยใช้หนามคัดเค่ากลัดใบตอง การทำหุ่นจะทำหลาย ๆ ตัว เสื้อผ้าที่เป็นใบตองจะมีสีสันทหลายแบบ เช่น อาจใช้ใบตองสีเหลือง สีเขียว หรือใช้ใบตองแห้งแล้วตัวหุ่นหนามคัดเค่าจะถูกสมมติให้เป็นตัวพระเอก ตัวนางเอก ตัวพระเจ้าแผ่นดิน ตัวโกง ตัวตลก ตัวทหาร เป็นต้น

วิธีเล่น นำหุ่นที่ทำเสร็จแล้วมาเล่นได้ ๒ ลักษณะ คือ

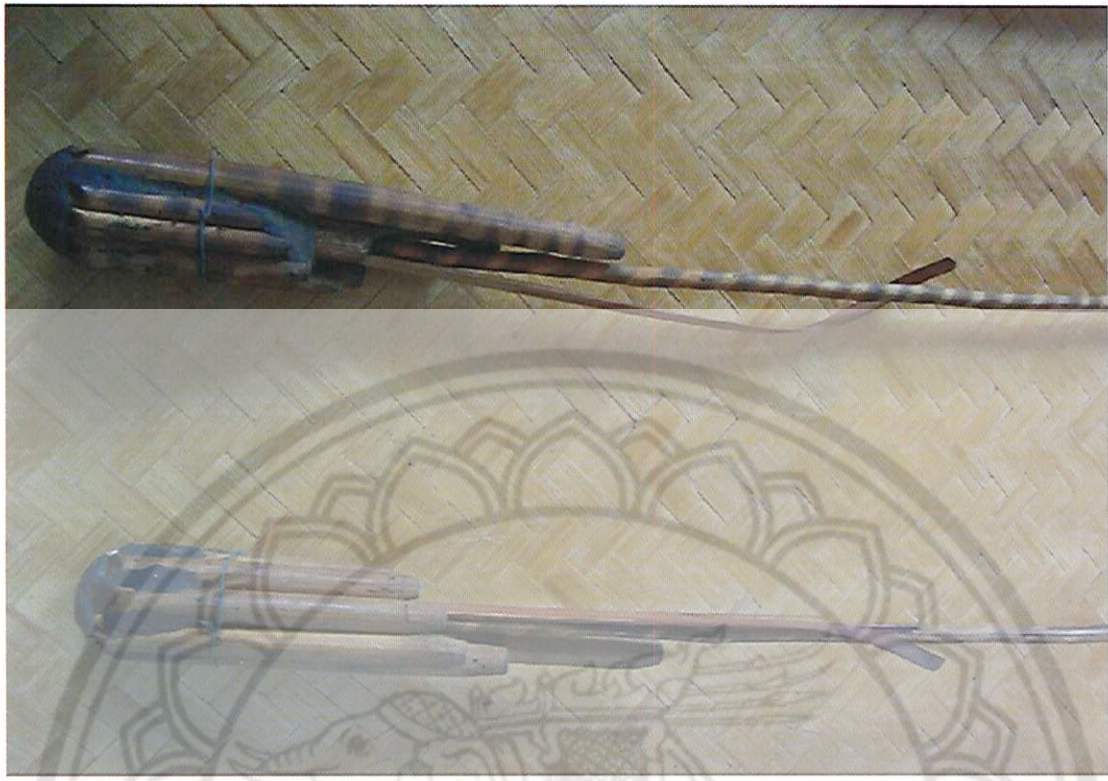
๑. ผู้เล่นเล่นคนเดียว แต่จะเชิดหุ่นได้หลายตัว สมมติเล่นเป็นเรื่องราวเหมือนกับที่ไปชมการแสดงมา บางทีนำเรื่องจากชมลิเกมาเล่น โดยการใช้หุ่น ใช้มือจับเชิดเคลื่อนไหว ปากจะร้องหรือพากย์ เป็นบทสนทนาตามที่จดจำไว้

๒. ผู้เล่นหุ่นครั้งละหลาย ๆ คน เด็กจะช่วยกันทำหุ่น และจะถือหุ่นคนละตัวหรือ ๒ ตัว เมื่อถึงบทบาทของใครแสดงก็จะเชิดหุ่น ปากจะพูดหรือร้องบทกลอนสั้น ๆ การเล่นเป็นกลุ่มเด็กที่เล่นด้วยกันจะสนิทชิดชอบกันเป็นอย่างดี จนมีความรู้สึกไม่อายซึ่งกันและกัน หากจะวางหรือหยุดพักตัวหุ่น จะตัดต้นหยวกกล้วยสั้น ๆ ปักเสียบตัวหุ่นกับหยวกกล้วยนั้น

การเล่นหุ่นหนามคั้ดเค้าของเด็กได้หายสาบสูญจากพื้นบ้านไปนานแล้วผู้สูงอายุได้เล่าให้ฟังในครั้งอดีต ซึ่งเคยเล่นกันมา

สารานุกรม ของเล่นพื้นบ้านไทยในอดีต

หวอด

หวอด เป็นของเล่นพื้นบ้านทำด้วยลำไม้ไผ่ ลำค่อนข้างเล็กหลาย ๆ ท่อน ใช้ครั้งยึดรวมกันเวลาให้เกิดเสียงจะเป่ารูไม้ไผ่ หรือมัดเชือกหมุนไปโดยรอบ บางแห่งเรียกหวอดว่า หูด ก็มี

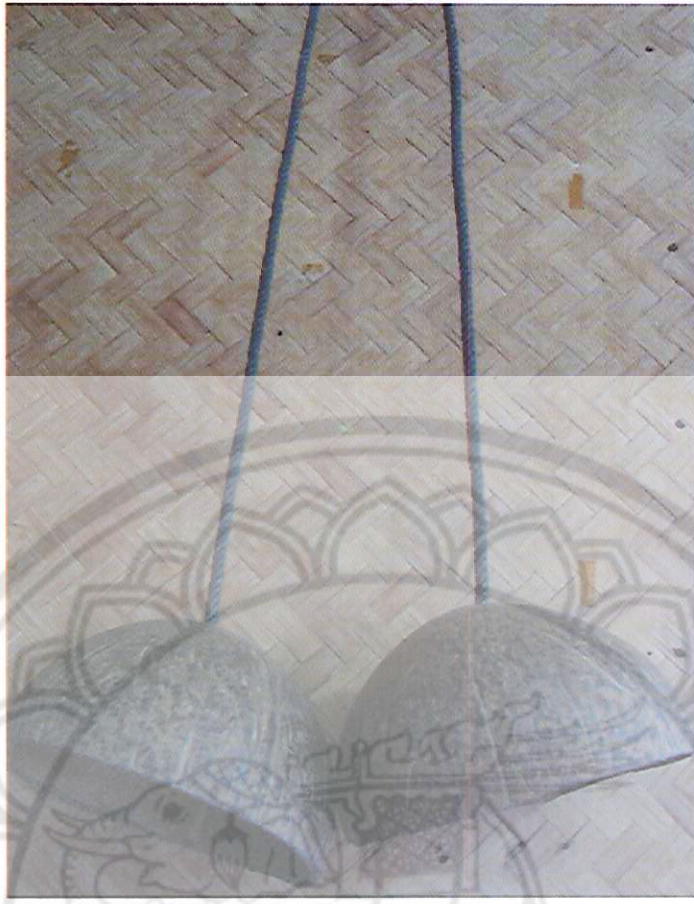
การทำหวอดได้พัฒนามาจากเครื่องมือเป่า เรียกสัตว์ชนิดต่าง ๆ เช่น การเลี้ยงช้าง เป็นโคลง ผู้เลี้ยงช้างจะนำเขาควายมาตัดจนเห็นลักษณะภายในกลวง ใช้มือบ้องเสียงไว้เป่าเป็นจังหวะ จำฝูงเมื่อได้ยินเสียงจะจำเสียงที่เป่าได้ แล้วจะพาโขลงช้างกลับมาหาผู้เลี้ยง ส่วนการทำเครื่องมือเป่าเรียกสัตว์ประเภทไก่ป่า นกเขา นกคุ้ม และนกเหยี่ยว จะทำมาจากไม้ไผ่ โดยใช้วิธีเป่าเลียนเสียงสัตว์ประเภทนั้น ๆ เมื่อได้ยินเสียงเป่าจะเข้ามาใกล้ พรานจะใช้ธนู หน้าไม้ คันสน หรือปืนยิง การทำหวอดหรือหูดเป่าให้เกิดเสียง จึงน่าจะได้รูปแบบวิธีการมาจากเครื่องมือเป่าเรียกสัตว์

วิธีทำ ผู้ทำมักเป็นผู้ใหญ่ทำให้เด็กเป่าเสียง หรือแกว่งหมุนทำให้เกิดเสียงดังจะเลือกลำไม้ไผ่ขนาดเล็ก ชาวบ้านเรียกไม้ไผ่ประเภทนี้ว่า "ไผ่ประาะ" ตัดลำไม้ไผ่ยาวสั้นไม่เสมอกัน จำนวนหลายท่อนส่วนใหญ่จะใช้ไม้ไผ่ ๕ ถึง ๘ ท่อน ลำไม้ไผ่ที่จะทำให้เกิดเสียงหูดดังนั้น จะตัดขบปล้องทิ้งไปหนึ่งก้าน ส่วนอีกขบปล้องหนึ่งจะคงไว้ ใช้มีดปาดที่เป่าให้มน ลำไม้ไผ่ท่อนหนึ่งจะมีขนาดใหญ่กว่าท่อนอื่น เพื่อทำเป็นแกนกลางและใช้ถือหรือมัดเชือกเหวี่ยงหมุนให้เกิดเสียง จากนั้นใช้ไฟเคียวครั้งให้ละลาย เมื่อครั้งอ่อนและเริ่มเย็นลงแล้วจะนำครึ่งพอกไม้ไผ่ให้รวมกัน โดยให้ปากรูอยู่ด้านข้างไม้ไผ่อยู่ด้านเดียวกันกับครึ่ง บางส่วนจะนำมาตกแต่งรูไม้ไผ่ให้เปิดกว้างไว้ประมาณครึ่งรู จึงจะทำให้เกิดเสียงเล็กแหลม ฟังไพเราะ

วิธีเล่น จับตัวหวอดเป่าลมไปที่รูไม้ไผ่พร้อม ๆ กัน เสียงหวอดจะดังประสานเสียงจากหลายรูที่เป่า

นั้น หรือบางทีเพื่อให้เสียงดังมาก ๆ จะใช้เชือกมัดปลายไม้ไผ่แกว่งหมุนไปโดยรอบ การเล่นโหวดนี้ส่วนใหญ่ จะเล่นกันเป็นกลุ่ม ๆ เฉพาะเด็กชาย และจะแข่งขันกัน โดยพิจารณาเสียงโหวดที่ตั้งของใครจะไพเราะ กว่ากัน

อีโก๊ะ

อีโก๊ะ เป็นของเล่นพื้นบ้านไทยสมัยก่อน เด็ก ๆ และวัยรุ่นมักนิยมใช้เดินและวิ่งแข่งกัน อีโก๊ะ มีชื่อเรียกแตกต่างกันแต่ละพื้นที่ เช่น กบกับ กุบกับ อีกุบอีกับ โบกากบ ปะกับ ก๊อบแก็บ โก๊ะกะ โกกเกก อีกับ อีกับ รองเท้ากะลา และม้ากะลา เป็นต้น

การเรียกชื่อแตกต่างกันอาจเป็นเพราะเรียกตามเสียงที่ได้ยินตอนเดินและตอนวิ่ง หรืออาจเรียกชื่อตามลักษณะวิธีใช้ อีโก๊ะมักเล่นกันในหมู่ของเด็กชายมากกว่าเด็กหญิง

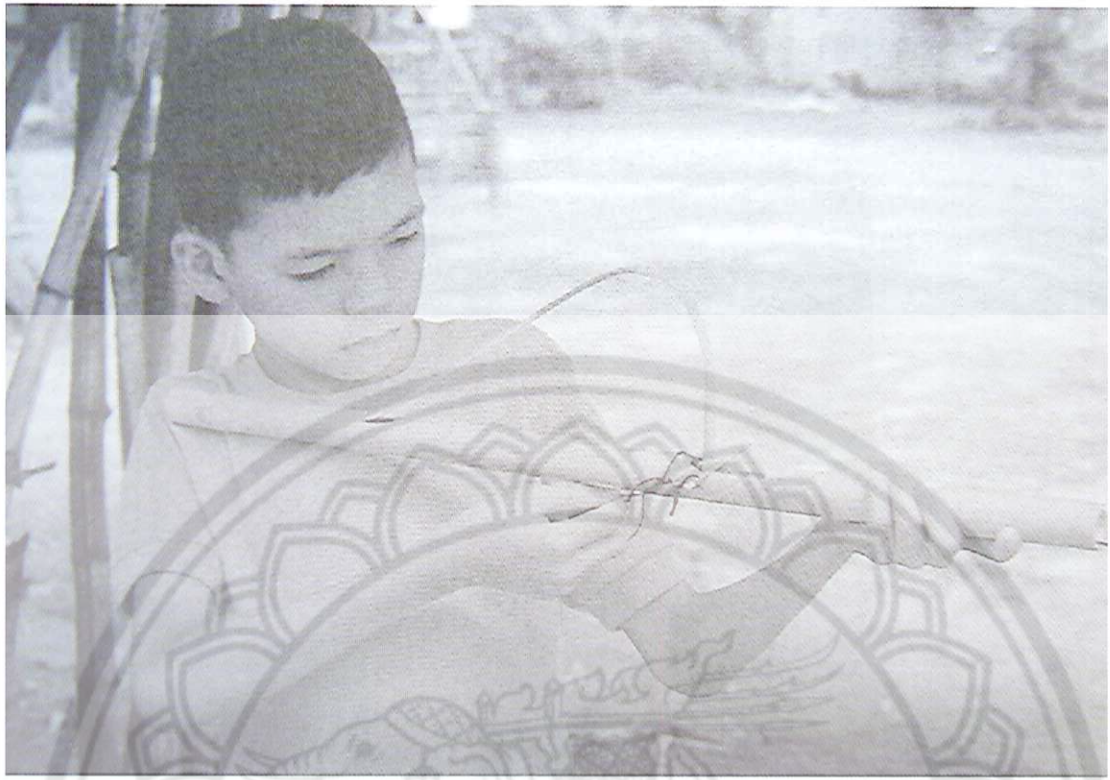
วิธีทำ อีโก๊ะ จะใช้กะลามะพร้าวที่ขูดเนื้อไปใช้หมดแล้ว ซึ่งขวางทิ้งตามใต้ถุน ช่างบ้านหรือกองขยะ ผู้เล่นมักเลือกกะลาซีกหัวที่มีรูจาวมะพร้าว กะลาที่นิยมใช้จะเป็นกะลาลูกค่อนข้างโต มีลักษณะแบน ๆ การเลือกกะลาลูกโตและแบนขนาดเท่า ๆ กัน เพราะจะได้เหยียบถนัดไม่เจ็บเท้า หรือพลัดตกลงมาได้ ผู้เล่นบางคนจะใช้เครื่องมือขัดผิวที่เรียกว่า "บุง" หรือกระดาษทรายขัดผิวกะลาให้เรียบเสียก่อน เตรียมเชือกหรือปอขนาดร้อยที่รูจาวมะพร้าวได้ หากรูกะลาเล็กเกินไปก็จะมีดปลายแหลมหรือตะปูเจาะขยายรูให้กว้างขึ้นอีก เชือกที่ร้อยจะมีความยาวประมาณ ๑ - ๒ เมตร ร้อยรูกะลามัดปลายเชือกทั้ง ๒ ข้างเพื่อไม่ให้หลุดจากรูกะลาตอนเดินและวิ่ง

วิธีเล่น วางกะลาทั้ง ๒ ซีกคว่ำลงกับพื้น ผู้เล่นจะใช้เท้าเหยียบที่กะลาทั้ง ๒ ข้าง ใช้เชือกที่มีมัดอยู่ระหว่างง่ามหัวแม่เท้า กับนิ้วชี้ในลักษณะคืบเชือก สองมือจับเชือกไว้ให้สูงในระดับเอวถึงอก การเดินหรือวิ่งจะยกมือไปพร้อมกับขาที่ก้าว่างเดินต้องจับเชือกดึงให้ตึงตลอดเวลา มิเช่นนั้นจะทำให้หกล้มได้ง่าย เมื่อเด็ก ๆ เดินกะลาอย่างชำนาญแล้วจะทำท่ายิ่งแข่งกันเป็นคู่ ๆ โรงเรียนในชนบทบางแห่งยังพอมิ

การอนุรักษ์วังกะลาอยู่บ้าง จะให้วังกะลาคราวละประมาณ ๕ คน เมื่อครูให้สัญญาณทุกคนจะรีบวิ่งไปสู่หลักชัย ใครถึงก่อนจะเป็นผู้ชนะ ผู้เล่นคนใดเท้าแตะดินหรือพลัดตกกะลาถือว่าแพ้การแข่งขันทันที

สารานุกรม ของเล่นพื้นบ้านไทยในอดีต

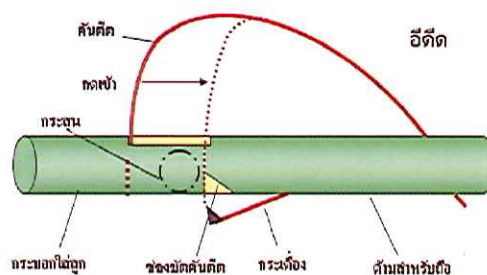
อีตีด

อีตีด เป็นของเล่นของเด็ก ๆ ชนิดหนึ่งมาตั้งแต่สมัยโบราณ ผู้ปกครองของเด็กนิยมทำให้เด็กเล่น เพราะถ้าอีตีดมีขนาดใหญ่และสร้างให้มีความแข็งแรงแล้วจะกลายเป็นอาวุธหรือเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการล่าสัตว์ ฉะนั้นผู้ปกครองของเด็กจึงนิยมทำให้เด็กเล่น เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยและความชำนาญในการใช้อีตีด กล่าวกันว่าอีตีดนั้นเป็นต้นแบบของคันกระสุน และหน้าไม้อีกด้วย ในปัจจุบันนี้เราไม่ค่อยพบเห็นอีตีด ส่วนใหญ่จะทราบจากการเล่าขานจากผู้สูงอายุเท่านั้น

วิธีทำ อีตีดจะทำด้วยไม้ไผ่จะเป็นไม้ไผ่ป่า (ไม้ไผ่ที่มีหนาม) หรือไม้ไผ่ซาง (ไม้ไผ่ที่มีเฉพาะบนภูเขาเท่านั้น) อีตีดมีอยู่ด้วยกัน ๒ ชนิด คือ "อีตีดราง" และ "อีตีดกระบอก"

ส่วนประกอบ

๑. ด้ามสำหรับถือ
๒. คันตีด
๓. กระเบื้องเกาะคันตีด ไก่ เตียบ หรือสลัก
๔. รางใส่ลูกดอก
๕. ลูกดอก

การเล่นอีดี่ดราง

๑. ดึงคันติดมาขัดกระเดื่องไว้ แล้วนำลูกดอกมาวางไว้ในรางใส่ลูกดอก
๒. เล็งอีดี่ดให้ตรงเป้าหมายแล้วเหนี่ยวกระเดื่องให้หลุดจากคันติด
๓. คันติดจะติดไปถูกลูกดอกให้พุ่งเข้าสู่เป้าหมาย

ส่วนประกอบ

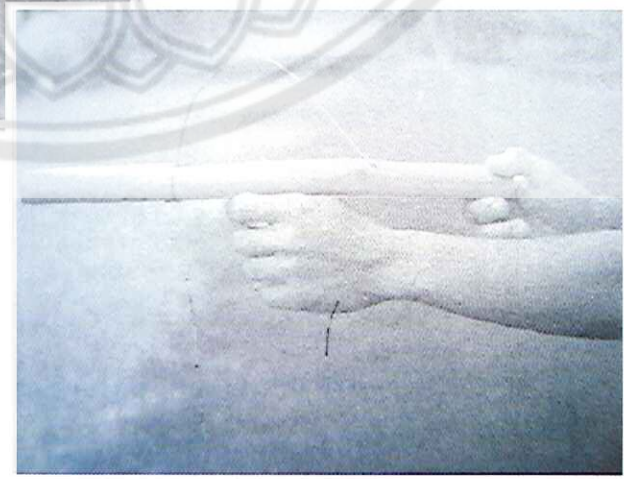
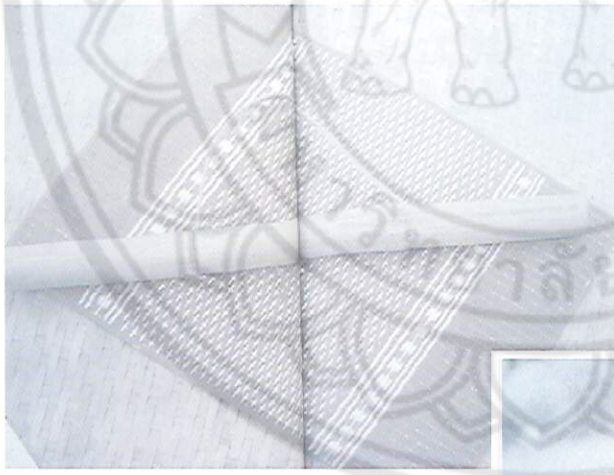
๑. ด้ามสำหรับถือ
๒. คันติด
๓. กระเดื่องเกาะคันติด โกว เดื่อย หรือสลัก
๔. กระจบอกที่ใส่ลูกกระสุนหรือลูกหิน
๕. ลูกกระสุนหรือลูกหิน

การเล่นอีดี่ดกระบอก

๑. ดึงคันติดมาขัดกระเดื่องไว้ แล้วใส่ลูกดินหรือลูกหินในกระบอกใส่ลูกดิน
๒. เล็งอีดี่ดให้ตรงเป้าหมายแล้วเหนี่ยวกระเดื่องให้หลุดจากคันติด
๓. คันติดจะติดไปถูกลูกหินหรือลูกกระสุนจะพุ่งเข้าสู่เป้าหมาย

การเล่นอีดี่ด มักจะนำมาแข่งขันการยิงอีดี่ดกันในงานวัด ซึ่งจะจัดให้มีงานในเทศกาล วันสำคัญต่าง ๆ อาทิ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา รางวัลที่ได้รับจากการแข่งขันก็จะเป็นความสนุกสนานและมีชื่อเสียง ส่วนใหญ่ผู้ที่เล่นอีดี่ดจะเป็นพวกวัยรุ่นและเด็ก ๆ เพศชาย เพราะพวกเขาเหล่านั้นจะเป็นผู้ใช้อีดี่ดสำหรับการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน

อึ๋บ้อ

อึ๋บ้อ เป็นของเล่นใช้หมุ่น ทำให้เกิดเสียงดัง การตั้งชื่อว่าอึ๋บ้อเพราะตั้งตามเสียงที่ได้ยินเมื่อได้ปะทะกับลม อึ๋บ้อบางสถานที่เรียกว่า หมากบ้อก็มี

อึ๋บ้อ เป็นของเล่นที่ทำได้ง่าย เด็ก ๆ ก็สามารถทำได้ โดยใช้ไม้ไผ่หรือเศษแผ่นไม้ทุกชนิดส่วนใหญ่ เด็กจะนิยมลำไม้ไผ่ทำเป็นอึ๋บ้อมากกว่าแผ่นไม้ เพราะทำได้ง่ายและหาได้สะดวกกว่า

ส่วนประกอบของอึ๋บ้อมี ๒ ส่วน คือ

๑. แผ่นไม้หมุ่น
๒. ไม้มือจับ

วิธีทำ แผ่นไม้หมุ่นจะใช้ลำไม้ไผ่ ความยาว ๑ ปล้องไม้ หรือประมาณ ๑ ฟุต ใช้มีดผ่าไม้ ให้บาง ความกว้างประมาณ ๓ - ๕ เซนติเมตร เจาะรูปลายไม้ด้านใดด้านหนึ่งสำหรับร้อยผูกเชือก แผ่นไม้บาง ๆ ที่เป็นไม้หมุ่นนี้บางที่จะไม่เจาะรูไม้ แต่จะใช้วิธีควั่นปลายไม้จนคอดเพื่อผูกมัดเชือกให้แน่น

ไม้มือจับ จะเหลาไม้ไผ่ยาวประมาณ ๑ เมตร ปลายเรียวเหมือนไม้เรียว บางที่อาจทำไม้มือจับมีความยาวเพียงเล็กน้อยสำหรับจับถือในเวลาหมุ่นตัวอึ๋บ้อ

เมื่อทำแผ่นไม้หมุ่นและไม้มือจับเสร็จแล้วจะใช้เชือกร้อยรูแผ่นไม้หมุ่นหรือผูกมัดกับรอยควั่นไม้ ปลายเชือกอีกด้านมัดกับปลายไม้มือจับ เส้นเชือกจะยาวประมาณ ๑ ฟุต

วิธีเล่น อึ๋บ้อ จะเล่นบริเวณลานบ้านหรือที่โล่ง ใช้มือเหวี่ยงหมุ่นแผ่นไม้บางให้หมุ่นเหนือศีรษะผู้เล่น แผ่นไม้เวลาหมุ่นด้วยความเร็วจะปะทะกับลม ทำให้เกิดเสียงดังหวือหรือบ้อ เสียงที่ตั้งนั้นจะสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แก่ผู้เล่น และอึ๋บ้อของใครเสียงดังฟังไพเราะกว่า อาจถือว่าผู้ทำมีความสามารถในการทำเป็นพิเศษ

อีโม่

อีโม่ เป็นของเล่นพื้นบ้านชนิดหนึ่ง เด็ก ๆ ใช้ยิงเล่น ทำให้เกิดเสียงดัง บางท้องถิ่นเรียกว่า อีทบบักทบบ ยัดโม่ บ้องโม่ละ บอกลโม่ บั้งโม่ละ ปืนยัดโม่ หรือปืนไม้ไผ่

วิธีทำ อีโม่ จะมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๒ ส่วน คือ ส่วนลำกล้องและส่วนด้าม ซึ่งจะใช้ไม้ไผ่ลำเล็ก ๆ มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑ - ๒ เซนติเมตร ไม่นิยมลำไม้ไผ่ขนาดใหญ่กว่านี้ เพราะจะทำให้เสียงของอีโม่ไม่ดังเท่าที่ควร ไม้ไผ่ที่ชาวบ้านใช้ทำอีโม่มักจะเป็นไม้ไผ่คายน ลำเล็ก ๆ ที่ขึ้นอยู่ตามภูเขา ไม้ไผ่รวก หรือไม้ไผ่เลียง ผู้ทำจะตัดไม้ไผ่ยาว ๑ ปล้อง ยาวประมาณ ๒๐ - ๓๐ เซนติเมตร ตัดข้อปล้องส่วนหนึ่งออกไป ส่วนข้อปล้องอีกด้านหนึ่งจะเหลือไว้ไม่ตัดออก จากนั้นจะแบ่งลำไม้ไผ่ออกเป็น ๒ ส่วน

ส่วนลำกล้อง ใช้ลำไม้ไผ่ส่วนที่ตัดข้อปล้องออก แล้ววัดระยะจากส่วนปลายที่ตัดข้อปล้องนั้นไปให้เกือบถึงข้อปล้องอีกด้านหนึ่ง ใช้มีดตัดลำไม้ไผ่ออกจากกัน ส่วนนี้จะเป็นลำกล้อง เหลาหรือลีน ซึ่งชาวบ้านจะใช้มีดคมลรอยขรุขระปลายลำกล้องทั้งสองข้างให้ราบเรียบเสมอกัน

ส่วนด้าม ใช้ไม้ไผ่ส่วนที่เป็นข้อปล้องที่เหลือ จะมีความยาวประมาณ ๑๐ เซนติเมตร ส่วนนี้จะทำเป็นด้ามเหลาหรือลีนไม้ไผ่ให้เรียบร้อย นำไม้ไผ่ปล้องอื่น ๆ มีความยาวสั้นกว่าลำกล้องเล็กน้อย ใช้มีดผ่าและเหลาให้กลม ๆ เหมือนไม้เรียว มีขนาดใหญ่กว่ารูไม้ไผ่เพียงเล็กน้อย นำแกนไม้ไผ่ที่เหลาดังกล่าวนี้ใส่รูส่วนที่เป็นด้าม หากแกนและรูยังไม่แน่น จะใช้ไม้ไผ่แซมเสียบให้แน่น ไม่คลอนแคลน ส่วนนี้จึงเรียกว่าส่วนด้าม

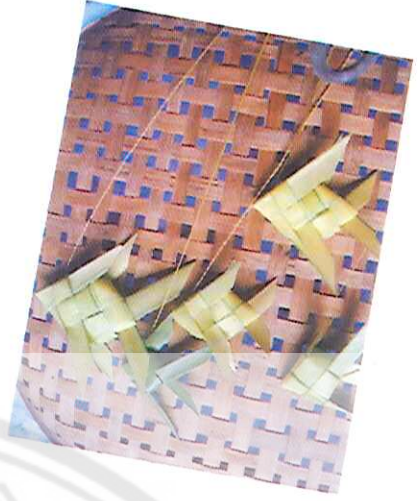
วิธีเล่น การเล่นอีโม่จะใช้ลูกกระสุน สมัยก่อน ๆ จะใช้ลูกปอกระเจา ลูกคัตคำว ลูกขี้เถ้าทำเป็น

ตามหมู่บ้านได้เลิกเล่นไปนานแล้ว และนับว่าแต่จะสูญหายไปในที่สุด

สารานุกรม ของเล่นพื้นบ้านไทยในอดีต

โครงการ ของเล่นพื้นบ้านไทยในอดีต